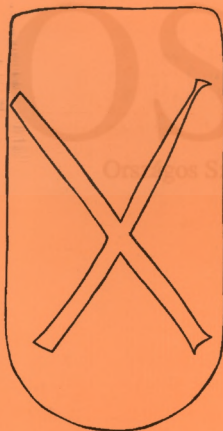

HAJDUVÁROSI

BUDAY ZSOLT LÁSZLÓ - KÓTA MARIANN - VARGA GÉZA

Rovásírás és mitológia

ÍRÁSTÖRTÉNETI KUTATÓ INTÉZET

ÍRÁSTÖRTÉNETI TANULMÁNYOK

Az írástörténeti Kutató Intézet sorozata

A sorozatban eddig megjelent:

Simon Péter - Szekeres István - Varga Géza:
Bronzkori magyar írásbeliség
Varga Géza: Székely rovásjelek hun tárgyakon
Varga Géza: Rovásírás és mitológia

Előkészületben:

Bakay Kornél - Varga Géza: Rabló, nomád hordák inváziója,
avagy a kincses Kelet örököseinek honalapítása?
Varga Géza: A székely rovásírás eredete
Bíró Lajos: A fehér ló
Varga Géza: A magyarság jelképei

Kiadja és szerkeszti a szerző az Írástörténeti Kutató Intézet támogatásával. Kézirat gyanánt, amelynek kiadásához támogatót kerestünk. **Megvásárolható** a kiadónál: 1121 Budapest, Irhás árok 56., tel: 246-3127 (a bolti ármál kedvezőbbben); valamint a Fehérlőfia antikváriumban: Bp., VIII., József krt. 36. **A borítón** két veleméri rajzos sindű (tetőcserep) a Sindűmúzeum anyagából. Az egyikben egy X alakú rontáselemlő jel: a székely rovásírás „b” (Bél, belső) betűjének rokona. Ez az Éden közepén fakadó forrásból négy irányba futó szent folyók rajza, istenszimbólum. A másik sindűn a világfa látható, tetején a hettita „isten” hieroglifa s a székely rovásírás „us” (ős) jelének párhuzama. **A belső címlapon** egy népi képpel: a teremtet világot ábrázoló magyarszombatfai hegykoszorús tányér - az Éden térképe. Középpontjában a napisten, körülötte négy folyó, négy hegy és hegykoszorú. A székely „f” (Föld) rovásjel képszerű változata. **Grafika:** Varga Géza.

(C) Varga Géza 1998.

ISSN: 1217-6974

ISBN: 963 03 4503 X

Az írástörténeti kutatásokhoz, a kutatási eredményeket bemutató állandó kiállítás elkészítéséhez, a hónapok első szombatján tartott budapesti (XII. ker. Böszörményi út 23., 16 óra) előadásainkhoz, a nyaranként megrendezésre kerülő néprajzi táborhoz (Velemér, Cserépmadár szállás, június) és a könyvsorozat előkészületben lévő kötetekinek megjelentetéséhez támogatásokat, munkatársakat és résztvevőket keres az Írástörténeti Kutató Intézet alapítvány (az adományok az adót csökkentik). Adószám: 18034570-1-01, számlaszám: 11712004-20140823. Az alapítvány - anyagi lehetőségeivel és a részletes pályázati feltételekkel összhangban - folyamatosan adómentes kutatási ösztöndíjjal támogatja a székely írással kapcsolatos tudományos igényű kutatásokat. Írásbeli jelentkezését várjuk az alábbi címen: 1121 Budapest, Irhás árok 56. Tel: 246-3127.

ÍRÁSTÖRTÉNETI TANULMÁNYOK

Rovásírás és mitológia

ÍRÁSTÖRTÉNETI KUTATÓ INTÉZET

Tartalom

Rovásírás és mitológia (5)	
A magyar népnévről (9)	
„F” rovasjel - „Föld” hieroglifa (10)	
Tejút-jelkép a koronázó paláston (15)	
Robbanó írástörténet (20)	
Hősökre várunk (21)	
Istenné tevő ágy, terület-terülj asztalkám (25)	
Rejtélyes kincstünk, a magyar írás (24)	
Az aranyborjú körüljárása (27)	
Hunok, onogurok és magyarok (29)	
Magyarok a szláv írásbeliség bölcsőjénél (31)	
Évzáró Casino (32)	
Rovásírásunk megújításáról (33)	
A székely rovasírás javasolt betűsora (39)	
Az énlakai rovasírásos mennyezetkazetta (40)	

4167.956

1999

Rovásírás és mitológia

A székely rovásírás a magyarság legnagyobb kultúrkincséi közül való, s a magyar nyelv, népzene és krónikáink jelentőségéhez fogható. Ósírásunk eredetének tisztázásával mégis adós a tudomány, mert már a rovásírással való foglalkozás is „a komolyabb öregedés jele” az akadémikus kutatás meghatározó köreiből. A tartózkodásnak köszönhetően a magyar nyelv- és történettudomány nélkülözi e kultúrkincsünk tanúvallomását népünk múltjának tisztázásakor, ezért e diszciplínák legfontosabb következtetéseit a tudománytörténeti tévedések közé sorolhatjuk. A székely rovásírás kapcsolatai ugyanis nem az őshazánkat tekintett Urál-vidékre, hanem a déli magaskultúrák világába vezetnek.

VARGA GÉZA

Az utóbbi években egyetlen számottevő vélemény jelent meg a székely írás eredetének tárgykörében, *Benkő Elek* tollából. A neves szerző a Magyar Nyelv 1994. júniusi számában a „következtetéseiben vitathatatlanul *műkedvelő*” értekezések példaként említette az Írástörténeti Kutató Intézet által korábban kiadott tanulmánykötetünket, de annak tudományos igényű bírálata — érvek híján — nem vállalkozott. A kötetben tárgyalt legfontosabb kérdéskörre, a származásra vonatkozó felmondata szerint a székely írás „*még tisztázatlan eredetű*”. Véleménye jelentősen újnak tetszik, mert elismeri az addig általában hangoztatott őtörök-lagolita eredetetés tarthatatlanságát, de csak e felemás módon

hajt fejet további adataink és következtetéseink előtt.

Ma még nem ismerjük ósírásunk pontos, korai történetét, a fenti felmondatlán azonban többet mondhatunk róla: rovásjeleink genetikai kapcsolatban vannak az antik mitológiák több ezer éves szimbólumaival (világmodellekkel és részekkel: fa-, hegy- és folyóábrázolásokkal).

A világmodellek

Léven a mítoszok egyik feladata a természetbeli állapotából kiemelkedő embert körülvevő világ értelmezése, a mitológus ábrázolások között különféle világmodellek is találhatók. Ezek az antikvitás talán leggyakoribb, máig használt jelképei, népszerűségük csak a faszimbólum elterjedtségéhez fogható.

Amíg azonban ez utóbbinak könyvtári irodalma van, a világmodellekről alig esik szó, bár a fa jelkép a világmodellek része, s ezért ugyanebbe a fogalmi körbe tartozik.

E világmodellek felülnézeti, szemlőléneli és térbeli csoportokba sorolhatók, s az időszámításunk kezdetétől jóval megelőző évezredekben az egész akkori művelt világban általánosan ismertté váltak. Megjelennek többek között kőkori, bronzkori és népvándorláskori agyagedényeken; hímes tojásokon, perzsa jellegű szőnyegekben, vallásos és uralmi jelképekben, a magyar népművészet tárgyain és a legkülönbözőbb írásrendszerek jelei között is. A képszerű világábrázolások segítik az egyszerű, lineáris világmodellek szimbólum-összetevőinek megértését, és általuk tisztázható több székely írásjel egykori szóértéke is.

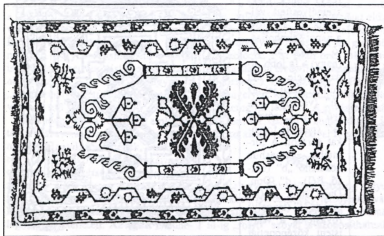
A felülnézeti modellek legegyszerűbb formája a körbe, illetve négyzetbe zárt kereszt vagy X. Ilyen a kínaiak és az asztrológia „Föld”, az egyiptomiak „település” fogalomjele, valamint a székely „f” (Föld) rovásjel. Ezek a teremtet, rendezett világot térképszerűen ábrázolják. A jelforma amerikai indián ábrázolásokról is kimutatható. Közel áll ezekhez a képszerűbb elemekből építkező római *crux invicta* „győzhetetlen kereszt”, a keleti mandala, a „négyasarvú” antikoltártípus, a regélyi hun ezüstsztár, a szarmata bronztükrök szokásos díszítése, a kelet-ázsiai „szélrózsa” teknőse, stb.

A keret a horizontot (a hullámvonal a szárazföldet övező Ókeánosz) jelképezi. A sakokon és az oldalfelezőknél gyakori a hegy- és faábrázolás.

A világmodell belsejében esetenként megjelenő napszimbólum, vagy a gyakoribb kereszt és X a világot teremtet és megszervezt isteni középpontot, az Éden négy szent folyóját és *Bél* istent (1. ábra) ábrázolja.

A szemlőléneli modellek az eget tartó világoszlop (hegy és fa) ábrázolásai. Az eget boltozat jelzi, amelyet a tetőpontjánál támaszt alá a világoszlop — ez néha napszimbólumban végződik, megszemélyesített és kettős kereszt alakú.

1. ábra: Török gördesz imaszőnyeg kétsarkú, vízzel övezett felülnézeti világmodelljének közepén a sumér dingir „csillag, isten” képjel korai, nyolcszögű változatával összevethető motívumból kiemelkedő X a székely „b” (belső, Bél, Baál) megfelelője

➤ A térbeli modellek az előző két típus kombinációi, ilyen a Szent Korona, a murgai hun korsó (2. ábra), az etédi orsó, stb.

Rovásjelek és világmodellek

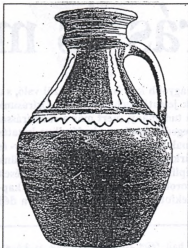
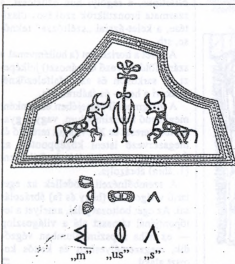
A székely rovásírás jelleihez hasonló alakzatok, szimbólumok vagy hieroglifák gyakran szerepelnek világmodelleken. E jelenség a keleti mandala (a teremtet világ részeinek jelképeiből összeállított oltár) elvére emlékeztet.

A felülnézeti és szembőlnézeti világmodellek szerkezetéből keletkezett a székely rovásírás „f”, illetve „g” betűinek rajza, amit a formai hasonlóságon túl a két rovásjel rekonstruálható egykori „Föld” és „Ég” jelentése is alátámaszt.

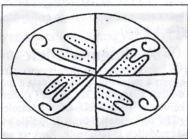
További székely rovásjelek („b”, „gy”, „i”, hullám alakú „ak”, „m”, „n”, „s”, „sz”, „t”, „ty”, hullám alakú „ü”, „us”, stb.) a világmodellek egyes alkotóelemeiből, a teremtet világ részeinek szimbólumaiból származnak. A rovásjelek gyakran kapcsolódnak világmodellekhez, például az énlakai felirat is ilyen. A sopronkőhidai IX. századi avar sórtartó szembőlnézeti világmodelljén pedig magyar nyelvű mondatként értelmezhető hieroglif jelsorozat található (3. ábra).

Az „s” (sarok) a Föld sarka (4. ábra). Az „sz” (szár-szál) a sarkon álló világ-

3. ábra: Hieroglif feliratot tartalmazó szembőlnézeti világmodell a sopronkőhidai, IX. századi sórtartón (felül), a hieroglif felirat (középen) és a hieroglifáknak megfelelő székely rovásjelek (alul)

2. ábra: A murgai hun korsó térbeli világmodelljén a függőleges hullámvonalak a világ közepétől (a korsó szájától) a négy égtáj felé induló szent folyókat, a vízszintes hullámvonal pedig a szárazföldet körülölelő Ókeánosz folyót szimbolizálja

5. ábra: Gyimesbükkü „ujjas-leveles” hímes tojás felülnézeti világmodellje a svastikát alkotó négy folyóval (kacsaringóval) és az „m” (magas) rovásjel változataival

és folyóit jelölik. Egy sárközi „frott” tojásán a „ty” (atyá) rovásjel megfelelője a szent folyókat (vö: atya, Atil) jelöli. Az „m” (magas, május) rovásjel pedig a világoszlop égi és földi magasságokat összekötő voltára utal, s hímes tojásokon (5. ábra) és fazekastárgyakon is megjelenik.

A hagyomány szerint az ország területét jelképező magyar címer szintén világmodell: Árpád-sávjai a négy szent folyót (annak helyi megfelelőit), hármas halma és kettős keresztje pedig a világoszlopot jelképezi.

A perzsa zoroaszteri kozmogóniák szerint a világalkotók a világtojásból keltek ki, s ennek emlékére jött szokásba egymást hímes tojásokkal megajándékozni a tavasszal tartott újév-ünnepélyek alkalmával. Aligha lepődhetünk meg azon, hogy a magyar hímestojásokon is világmodelleket (azokban pedig rovásjeleket) találunk, mert ez felel meg leginkább a tojás szimbólum és a hűsvéti tojásajándékozás értelmének. Különös jelentőséggel bír a tojásfestés eredeti „tojásírás” elnevezése, s a templomaink kazettás mennyezetét világmodellekkel telefestő művészek „képfő” elnevezése. Annak bizonyítéka ez, hogy az „írókának” nevezett rajzszakkal dolgozó őseink tisztában voltak rajzolt szimbólumaik frászszerű jellegével — s persze annak is, hogy rovásjeleink eredetileg képelek voltak.

4. ábra: Kirgiz szőnyeg, sarkain az „s” rovásjel hegyábrázolásának érintkező változata, belsejében fák és folyókat jelképező kacsaringók, keretén hullámvonalakkal jelölt világenger

fa törzse, a „gy” (egy) ennek megisméjlesztett változata, az „us” (ős) a napot szimbolizáló virág, az „n” (nagy) a fa jobb oldali levele. A két hullám alakú jel, az „ü” (vö: ügy „folyó”) és a „szóvégi ak” (patak?) folyókat ábrázol. A formailag egymáshoz közelálló „b” (belső, Bél), „d” (Don, Duna, stb.), „i” (isten) és „t” (tengely) rovásjelek a világ isteni középpontját

Rovásjelek és az Isten jelzői

A fenti frástörténeti-mitológiai összefüggések egy határozott istenképzetet sejtetnek, amit nyelvi adatokkal is ellenőrizhetünk, mert e mitológia nem csupán jel- és jelképrendszerünkben hagyott maradandó nyomokat, hanem a nyelvünkben is. Ahogyan a világon uralkodó napisten a világmodellek közepén napszimbólumként vagy a négy szent folyó képében is megjelent, ugyanúgy a megfelelő szócsalád egymáshoz hasonló szavai az „isten”, vagy a „folyó” fogalmát egyszerre jelölik. Ezért egyeztetethők a magyarok Istennel szótágjai és jelzői víznevekkel, vízzel kapcsolatos közszavakkal sőt antik mitológiák istenneveivel is. A vizsgált gyökök egy része azonos a székely írás néhány jelének („i”, „us”, „t”, „gy”, „j”, „ty”) eredeti hieroglif jelentésével is, kétségtelenné téve ezáltal frásjeleink, nyelvünk és mitológiánk egykorúságát.

Istenünk állandósult jelzőire már *Ipolyi Arnold* is felfigyelt. Mint írja, az egy, élő, teremő istent ósvallásunk valószínűleg bírta, és nyelvünk nyomaiban, népszólásaiban, költészetében, mindannyi bibliai képek, eszmék nyomai öltönek fel. *Ipolyi* e megjegyzése arra figyelmeztet, hogy a magyar mitológia szervesen összefügg a világ legősibb mitológiáival.

Is

Isten szavunk első szótágja bukkán fel az Irtis, Ister, Tanais, Maros, Szamos, Körös, Tatro, Temes, sőt talán a Tigris, Eufrátesz, Nílus, Gangesz és Indus folyónevekben is. Ugyanez a névadási rendszer figyelhető meg a baskíroknál, a Dél-Ural török kor előtti földrajzi nevei között is, ahol a Magas, Veres és Izes szavak mindegyike ismert folyónévként. E gyök felismerhető a török iszlám, „vizes, nedves”, iszlám, „bedzatan, bevizezni”, továbbá a magyar *sz* „megszemélyesített betegségszelleml”, *víz* meg eső szavakban is.

Feltűnően, s nem véletlenül emlékeztet víz szavunk hangalakjára a hindu mitológia egyik főistenének, *Visnu*-nak neve. Alakjának indoeurópai származására vonatkozó kétségbevonhatatlan bizonyíték nincs, neve alapján preárij, nem indoeurópai eredetét is feltételezik. Egyes európai kutatók szerint eredetileg napisten lehetett. Az ókori istenne-

vek közül még a hattí mitológia főistenének, *Estan* (hettita: *Istanu*) napistenének, a római *Vesta*-nak és az egyiptomi *Izisz*-nek neve tartozik e sorba.

E szövekhöz kapcsolódott jelkép-ként a székely „i” rovásjel elődje (az egykori „isten” hieroglifa), amelynek grafikai formája a sumér dingir „csillag, isten” jel kései (kereszthez hasonló) változataival vethető össze.

Ten

Isten szavunk második szótágjával összevethető a sumér dingir „csillag, isten”, a türk tengri: „isten”, a japán tenno „istencsászár”, a perzsa yezdan „isten”, a kínai tien „ég”, a magyar dőn, dörög, tanító, tündér, teng: tenger, tenész, tó, tócsa a görög deos, theos, latin deus, olasz dio, francia dieu, spanyol dios, oláh deu, litván diewos, lett deus, óporosz deiwos, perzsa dev és div, cigány devel „isten”, stb. Felismerhető e gyök a Don, Duna, Dnyeper, Dnyeszter, a Balaton nevében is. Rokon velük a török tav „bevezetés, meglocsolás”.

A folyóelnevezések eme rendszerének eredetére nézve sokatmondó a héber Kaszdím országnév, ami a káldeusok földjét jelenti. *Oppert* ez országnévet a magyar két és a dim „folyó” (magyarban tó, tenger) szavakkal veti össze, és turáni eredetűnek, Mezopotámia jelentésűnek tartja. A dim-et *Hunfalvy* azon számos folyónévhez hasonlítja, amely Kelet-Európában fordul elő, például az orosz Dúna, Dvina, Don, a tatároknál Tin, Duna, stb., mely nevekben egy folyó jelentésű szótörzset sejt.

A ten gyök isteni párhuzamai közé tartozik a már említett hattí *Estan* (hettita *Istanu*) napisten neve. A sumér isten „egy” a napisten első-teremtő, a török istin „világító” pedig a sötétséget előző szerepével összefüggésben keletkezett.

A székely „t” rovásjel a ten gyökhöz kapcsolódik, s az etédi orsó világábrázolása alapján eredetileg „tengely” (s itt alighanem a világoszlopra, a Föld forgástengelyére kell gondolnunk) jelentésű hieroglifa lehetett. A rovásjel grafikai formája szintén a sumér dingir jel kereszt alakú változataival függ össze.

Egy

Az Egregy, Feketeügy, Bodrog folyónevekben istenünk egy jelzőjének változatait találjuk, amelyeket a sumér id-ig „folyó” szóval is azonosíthatunk.

Mint egy villámszóró, vagy napisten jelzőjéből keletkezett szavak, összefügghetnek vele a „tűz” jelentésű óind agni, latin ignis, ószláv ogni, litván ugnis, valamint a magyar égni, égbolt, éke, éke, úk, ügy, „folyó”, agg, ág, nagy, hegy, bugyog, stb. is. Az istennevek közül Ókeanoszra, a görög mitológiában a földet körülölelő, ugyanilyen nevű folyó istenére gondolhatunk. Nem feledkezhetünk el a finn mitológia ősz hajó, villámszóró főistenéről, Ukkoról sem, aki kék kabátban, kocsin járja a köves égi utakat. Amikor Ukko felesége káromkodik, az isten haragra lobbant, megdörög az ég, s elered a termékenyítő eső, amely bő terméshez vezet. Ide sorolható a germán mitológia többnevű főistenének (*Odin-Wotannak*) Ygg neve is. Az őszövetési hagyományból ismert Óg király Kánaán legregibb — nem sémi — lakóinak képviselője, amiből e képzetek eredetére is következtethetünk.

A kettős kereszt alakú „egy” hieroglifa a székely rovásírás „gy” betűjének őse volt, grafikai változatai egész Eurázsiaiban ismertek a kőkorszak óta.

Az egy szavunk rokonságába tartozó ág, ég (ennek hieroglif jeléből keletkezett a „g” rovásjel), hegy, nagy (ebből az „n” rovásjél), ügy „folyó” (ebből az „i” rovásjel) szavaink szintén egykori istenképzetünket, s rovásjeleink gyökritését világítják meg.

Jó

Folyó szavunkban és a Berettyó (Berekjó), Sajó, Hejó, Méregjó, valamint az Amu-Darja és a Szírdarja folyónevekben a jó jelző őrződött meg. Ez gyakorlatilag megegyezik a kínai ljo „folyó” szóval. Használható hozzá a csuvas jux „folyóni”, juxem „sebes, sebesen folyó víz”, valamint a türkmén derja „ér, patak, folyó”, a jakut túrtje „patak, patakocská” és a magyar vályú megfelelő tagja is. *Varga Zsigmond* a vogul ia, finn ioke, lapp jokho, zürjén ju „folyó” és a sumér *Ea* vízisten nevével veti össze (ez utóbbi istennévből származik az Eufrátesz neve is). A párhuzamok közé tartozhat *Jahve* nevének első szótágja is.

A székely „j” rovásjel a „jó” (folyó) hieroglifa utóda, grafikai előképe a kacsaringó, amely a vízből születő kultúrthérszokra utal (ilyen *Álmos*, *Kürozs*, *Szargon*, *Romulusz*, *Mango Capac*, *Mózes*, stb.), s megtalálható például a magyar koronázópaloston is. ☞

Atya

▷ A Volga régi neve, az Etíl-Atil az atya jelző változata. Legkorábbi magyar előfordulása Atelközű (Etelköz, Folyókő) nevében található, és *Bíborbanszületett Konstantin* 952 körül írt munkájából ismert. Rokoni az atyát jelentő finn atti, török ata, hurrita atta, hettita vatar, latin páter, germán vater, sumér ab és adda, de a germán vassar „víz” és a mordvin atja „nagyapa” is. A magyar patak, zuhatag és zivatar kétségtelenül e sorba tartozik. Ez utóbbi majdnem pontosan azonos az óind mitológia (fölkelő és lenyugvó) napistenek, a vizek útját kijelölő és az óceán forrását ismerő *Szavitar*-nak a nevével.

Grafikai megfelelője a székely „ty” rovásjel (egy „atya” hieroglifa leszármazottja), s a kínai fu „atya” szójel, amelyek végső soron a *Nimród*-dal azonosított Orion csillagképet (együtt a négy szent folyót) ábrázolják.

A székely írás eredetéről

Az atyaisten, egy isten, jóisten, teremtető isten, úristen és élő isten szerkezeteket ma is általánosan alkalmazzuk. Kétségkívül igazat kell adnunk Ipolyi Arnoldnak, ha az őshazából származónak, egyúttal „bibliai” eszmék nyomainak tartja őket. E gyökök az isten jelzőként — egyúttal a teremtetett világgal azonosított részeinek nevéként — szolgáltak.

A fenti, s a fel nem sorolt további nyelvi-mitológiai-jeltörténeti egyezések és magyarázatok egymást erősítik, logikus rendszert alkotnak, amelynek bizonyító ereje miatt a véletlen egyezések sorozatáról nem lehet szó, az egész rendszer — a lényegét illetően — önmagát támasztja alá.

Bár szükségtelennek érzem ennek további bizonyítását, mégis hivatkozzom *Mircea Eliade* véleményére, aki szerint elképzelhető, hogy bizonyos számú, elsősorban kozmogóniai és eredetmítosz közismert volt az őskorú emberek előtt. Közöttük feltehetően létezett egy tagolt kozmológiai „rendszer”, amely a „Világ közepének” alapélményéből indult ki, ami köré a tér szerveződik. Hivatkozik a W. Gaerte által már 1914-ben összegyűjtött jelekre és képekre, amelyeket kozmikus Hegyként, a Föld Koldóként és a világot négy irányban meg-

osztó mintafolyóként lehet értelmezni.

A körbe zárt kereszttel jelzett „Világ közepe” a bibliai Édennel (a hatti és hurriszabír népek őshazájával) azonos, ahonnan a négy szent folyó: a Halys, az Araxész, a Tigris-Ildiglat-Hiddekel és az Eufrátesz ered. E folyónevek a magyarok istenének négy (Élő, Úr, Egy és Jó) jelzőjét rejtik magukban, s ez összefügg népünk régi szabír (szavartú asztalú) nevével is, amelyről *Bíborbanszületett Konstantin* tájékoztat.

A fenti mítoszrendszerből származó kelet-európai folyóneveket (amelyek jórészt a magyarok istenének nevét és jelzőit tartalmazzák) a tudomány általánosan székita eredetűnek tartja. Érdemes emlékeztetni *Justinusra*, aki — *Trogus Pompeius* idézve — elmondja, hogy a székíták a világ legrégebbi népe, régebb az egyiptomiaknál is, amit maguk az egyiptomiak is elismertek, és hogy a székíták ősrégi időkben egész Európa, Ázsia és Afrika fölött uralkodtak.

E széles körben elterjedt mitológia és szimbolika is egy hasonló — az egész művelt világon uralkodó — ősi nép (vagy inkább kultúra) létezésére utal. *Justinus* itt a (nem iráni nyelven beszélő) székíták tág értelemben vett elődeire (a Kaukázus — Égeikum — Mezopotámia — Aral-tó vidékén élő és agglutináló nyelven beszélő ősi kultúrájukra, a sumérek, hattiak, hurriták őseire) gondolhatott, akikről azonban nagyon keveset tudunk. Csak az nyilvánvaló, hogy egy nagy hatású, ősi eszmerendszer nyomta rá kitörölhetetlen bélyegét Eurázsia és Észak-Afrika, s e mitológiának közvetlen örökösei vagyunk.

6. ábra: Debreceni csigacsinaló borda ősvizből a napig érő tulipánja az „us” rovásjel egy változatával

A világ — istennel azonosított — részeinek (hegyeknek, fákknak, folyóknak) rajzából szimbólumok, azokból prefrás, s végül székely frásjelek keletkeztek. A székely írás jelkészlete négyezer éve az őshazáink sziklarajzokán már együtt jelentkezik. Ez mindenekelőtt arra utal, hogy ekkoriban valamilyen prefrás (szimbólumok összetartozó csoportja) kialakulhatott, de a fonetikus frás lehetőségét sem lehet elvetni. Bizonyos, hogy a fonetikus frás használat már a székely-magyar frás keletkezésekor is betűírást jelentett, mert egy szó- vagy szótagírással a magyar nyelvet nem lehetett visszaadni. A fonetikus frás mellett azonban sokáig — a népi (6. ábra) és uralmi jelhasználatot is figyelembe véve szinte napjainkig — fennmaradt a szimbólumszerű, hieroglif jellegű alkalmazás is. ■

A magyar népnévről

„Szegény Muagerisz, mi mindenhez fel lehet használni a nevét!”

Kötelességgük lenne érteni a népvünk jelentését. Középén tartott nyelvészünk azonban nem rendelkeznek a nagy feladathoz szükséges tudással, körültekintéssel és erkölcsi erővel, ezért a kérdést megválaszolni nem tudják, vagy a liberális ellenszélben nem merik. Helyette port hintenek tágra nyílt szemünkbe.

VARGA GÉZA

E tárgy körben legutóbb a „Honfoglalás és nyelvészet” című kötet (Balassi Kiadó, Budapest, 1997.) egyik fordulata bántotta a szememet. Itt a népnévünk eredetét taglalók által többször felhozott indogermán *manu* szó említéseit megújítom, amelyről a külföldi vallástörténeti-mitológiai kutatások azt mutatták ki, hogy valóban egy hérosz, egy mitikus ősalak megnevezése is volt. „Több mint érdekes, hogy e tény a magyar népnévvel foglalkozók körében észrevétlen maradt” – teszi hozzá ehhez Gulya János nyelvész a fenti kötet 95. oldalán. Ami tulajdonképpen szó szerint igaz, de mégsem a teljes igazság. Ugyanis 1989-ben Felsőörsön, egy Gulya János jelenlétében tartott frásztörténeti tárgyú előadáson mellékesen a fentiek nagyon hasonló álláspontban fejtettem ki a *Muagerisz* név kapcsán a magyar népnév eredetéről – persze mit sem tudva a *manu*val kapcsolatos kutatásokról. Az előadás után Gulya János véleményét külön meg is kérdeztem, aki a fejtőt fogta: „Szegény Muagerisz, mi mindenhez fel lehet használni a nevét!” Azt azonban nem közölte velem, szöveget ültet-e fejébe a gondolat, utána néz-e a kérdésnek a *manu*val foglalkozó indogermánisztikai tanulmányokban, s hogy csúsztatásnak is beillő mondatával letagadja-e a gondolatot az égről.

A finnugrista nyelvésztszadalom népvünk etimológiájával kapcsolatos kudarcának egyik oka az, hogy nem vehették eléggé figyelembe az ősi magyar mitológiát, mert kiűtést kapnak már a rovásírás említésétől is. E mitológiaihoz én a rovásírás eredetének tisztázását célzó kutatásaim segítségével – meglehetősen közel kerültem, lévén a rovásjelek előképe egy-egy vallásos jellegű szimbólum.

Népvünk párhuzamai pedig csak a mitológia segítségével válnak érthetővé.

Ezen párhuzamok közé szokták sorolni Muagerisz hun uralkodó nevét, valamint a gyermek (fordított szórend) s a madár szavunkat is. E jelentésváltozatok magyarázata az, hogy eredetileg az isteni triász (atya-, anya- és fiúisten) fiú, azaz gyermek tagjára vonatkoztak, akinek a turulmadár volt az állatalakja vagy szimbóluma.

A magyar népnév összetett szó. Hosszú története során azonban olyannyira megváltozott, hogy összetevőinek jelentése (sőt száma) is elhomályosult. A kutatás általában egyetért abban, hogy az *ar* végszótág „ember, férfi” jelentésű. Ez közel áll az igazsághoz, de nem pontos. Azért nem pontos, mert a szó közepén lévő „gy” hang részben a végszótághoz tartozik. A közelmúltban (ez talán a bronzkorban volt) ugyanis még *mag-gar* lehetett a szó alakja, s az összetett szó „gg”-je ezt követően változott „gy” hanggá.

Ennek a *mag-gar* összetételnek „magas harcos” volt a jelentése.

Ebből az összetételből a *gar-har* utógag gyakorlatilag azonos a *hurrita* népnévvél, amelyik szintén kettős jelentésű, ugyanis nem csak *hurriti*, hanem *harcost* is jelentett. S hogy korántsem véletlen egybeesésről van szó, azt *Bíborbanszületett Konstantin* adata is tanúsítja, aki szerint a magyarok régi neve szabár (pontosabban szavartí aszfalu) volt. A *szabár*, *szabar* népnév jelentése „szent domb” (vö: manyisi *sanki* „nagy isten”, sumér *bar* „földhanyás”), s itt a megszemélyesített világhagyomány van szó, „aki”, szintén a fiúistenhez azonos. Ez azért fontos, mert a legtöbb kutató szerint a szabár a hurriták másik neve. Ezt persze nem lehet a hurrita-magyar etnikai azonosság kétségtelen bizonyítékának tekinteni, mert a népvnek egyezése mögött sok más ok is rejtőzhet, például népvünknek (s a *harcos* szónak) a hurriták által történt átvétele. Kulturális rokonság és etnikai kapcsolat azon-

ban lehetséges, csak azt nem tudjuk meg, hogy e kapcsolat milyen részletes körülmények között valósult meg. A Bíborbanszületett adatát megvilágítja a *szabar-szavar* s az *abar-avar* népvnek összefüggése is. A *szabar*, *szavarból* rövidülhetett ugyanis az *abar*, *avar* – s az avarokról ma már újra tudjuk, hogy magyarul beszéltek, s népünk tömegeit ők adták.

A *mag-gar* összetétel előtagja maga is összetett szó, eredetileg *mu-ag* alakú lehetett, akár a fent említett hun uralkodó nevében. Ebből a *mu* „föld” jelentésű (vö: *mező*, *mezsgye*), az *ag* pedig azonos az *ég*, *ék*, *hegy* szavaink gyökével. Azaz, itt is az égig érő földékről, a világhagyomány van szó, ezt jelenti a *mu-ag* (mag) előtag. A teljes *mu-ag-gar* (mai ejtéssel: magyar) összetétel tehát eredetileg a megszemélyesített, eget tartó, égig érő világoszlop neve volt.

Ugyanez a jelentés rejlik *onogur* „tíz (van)ék úr” népvünkben is, azaz népvünk mindhárom neve (a magyar, az avar és az *onogur*) ugyanazt a mitikus, isteni őst jelöli, aki együttal a legnagyobb harcos (hadisten) is volt, ezért hordozhatta neve a „magas harcos” értelmét.

Bölcs derűvel veszem tudomásul, hogy finnugrista nyelvészeink sznobizmusa és pártfogelme addig nem engedi észrevenni a fenti összefüggéseket, amíg valamelyik indogermánisztikai szaklapban beléjük nem botlanak. ■

Utóirat: A magyar krónikák szerint a magyar nép névadó őse Magor, aki Nimród fia és Hunor testvére. Mindhárom hérosz, ha úgy tetszik „mitikus ősalak”.

A magyar népnév megelőzője még a *magoró* is. Ez a megfelelés arra utalhat, hogy népnév-adó hőroszunknak volt egy szent fája, vagy hogy Magort azonosíthatták a világgával is.

„F” rovásjel - „Föld” hieroglifa

A magyar jel- és jelképkincs alaprétege egyidős az emberiség eszmélésével. A székyei rovásjelek, népi képjeleink, de a magyar állami szimbólumok is történelem előtti ábrázolásokból sarjadtak, egymással genetikusan összefüggenek, előképeik és párhuzamai az antik magaskultúrák és a lovasnomád katonai demokráciák világában találhatók meg. Egymás után derül fény az általuk jelölt szavakra és fogalmakra - valamint arra is, hogy e jelentések vallásos fogalomkörbe tartozó rendszert alkotnak.¹ Ősi jelkészletünk különös értéke, hogy a legszorosabban kötődik e történelem előtti mitológiához, páratlan lehetőséget kínálva korai történelmünk és eszmerendszerünk feltárására.

Amint azt az „f” (Föld) rovásjel példáján látni fogjuk, nemzeti írásunk képvilága és a magyar jelképkincs gyakorlatilag azonos az emberiség első vallásos jellegű szimbólumkészletével. Nem innen-onnan összeszedett törmelék, hanem az őseink által reánk hagyott szikla, amelyen - a sztyepp kulturális hagyományörző sajátosságainak köszönhetően - karcolást sem ejtett az elmúlt ötezer év.

A székyei „f” párhuzamai

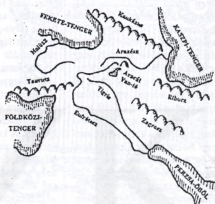
A körbe zárt kereszt az emberiség egyik legősibb jelképe. Legkorábbi, általam ismert előfordulása a 12 ezer évesnek tartott Mas d' Azil-i kavicsokon található.

E jeleket rendszerint „Nap” szimbólumnak, a „négy irány”, a „forgás”, vagy a „közép” jelének magyarázzák - a magarázatok azonban nem meggyőzőek. Az első értelmezés nélkülözi a megfelelő alátámasztást, nem indokolja meg, hogy miért éppen a körbe zárt kereszt jelöli a Napot. A „négy irány” túlságosan semmitmondó a jel elterjedtségéhez és érzékelhetőségéhez képest. A „forgás” jelentéssel is hasonló a helyzet. A jel svasztika-szerű változatai ugyan hasonlítanak a saját közép-pontjuk körül forgó galaxisok képéhez, de korántsem bizonyos, hogy a régiek láttak ilyen galaxisokat, vagy hogy szerintük a Nap vagy a Föld a saját tengelye körül forgott volna. A „Föld közepe”, „világ közepe” meghatározás sem pontos, mert a jel a kör alakú horizontot is ábrázolja, nem csupán a világ közepét.

Az írástörténeti, földrajzi és mitológiai párhuzamok alapján pontosabb értelmezésre van lehetőségünk. Ilyen párhuzam a kínai „Föld”

írásjel B. Karlgren által közölt korai változata (lekerekített négyzetbe zárt kereszt) és az asztrológusok „Föld” jele (körbe zárt kereszt) is. Ezek gyakorlatilag azonos formájúak a székyei „f” rovásjellel (körbe, vagy a rovástechnikának megfelelőbb mandula alakba zárt kereszt, vagy X). Ezekből világos, hogy a székyei jel eredetileg szintén a Föld hieroglifája volt s ebből keletkezett az akrofóniának nevezett írástörténeti folyamat során az „f” rovásbetű.

Mivel a hasonlóan összetett - kettőnél több elemből álló - lineáris írásjelek esetében a véletlen egyezés lehetősége kizárható,² a hasonlóság oka a genetikai kapcsolat. A genetikai kapcsolat pedig a mitológiai rokonságnak alapszik - amint az a mitológiai, nyelvi stb. összefüggésekből is nyilvánvaló (lásd alább).

1. ábra. Az Éden térképe négy hegyessel és négy folyóval

A távoli jelrendszerek összekapcsolását a mítoszok azon sajátossága teszi lehetővé, hogy nagy földrajzi és időbeli távolságok ellenére is hasonló formában jelennek meg.³ A legfontosabb mítoszok az emberiség eszmélésének hajnalán egyetlen ősi központból terjedhettek el. Hódítók, telepések, kereskedők, vadászok és pásztorok vitték magukkal a világról, teremtésről, istenekről, hősről és az emberi társadalomról alkotott - mítoszokba csomagolt, szimbólumokba komponált - elképzeléseket. A vallásos jellegű szimbólumok később írásjelekké, uralmi szimbólumokká és népi

² Varga Géza: Különböző lineáris írásrendszerek hasonló jelei, megjelent a Bronzkori magyar írásbeliség c. kötetben, kiadta az Írástörténeti Kutató Intézet, Bp., 1993.

³ Például az Orion csillagkép a görögöknél és egyes közép-amerikai indián mitológiákban is vadász, a magyar ősvallásban pedig - lapp mítoszok és írástörténeti megfontolások alapján - a csillagszarvast űző ósatya.

¹ Varga Géza: Székyei rovásjelek hun tárgyakon, Írástörténeti Kutató Intézet, Bp., 1996.

képjelkekké váltak - s a távoli jelrendszerek jeleinek feltűnő hasonlóságát e közös eredet okozza.

A fenti három jelrendszerben azért éppen a körbe zárt kereszt jelöli a Földet, mert ez egy valóságos földrajzi területnek, az Őszövségben is szereplő Édennek a térképe (1. ábra).

Az Éden folyói

Az Őszövség szerint a négy folyó az Isten által teremtetett Édenkertben fakad. Közülük az első (a Pison) Havilah⁴ földjét, a második folyó (a Gihon) Khus⁵ földjét kerüli meg, a harmadik folyó (egykor Hiddekel, vagy Idiglat, ma Tigris) Asszíria hosszában folyik, a negyedik pedig az Eufrátész.

Az Éden a Tigrist és az Eufrátészt kibocsátó Ararát-Urartu (a magyarok Istenének *úr* jelzőjéből származó földrajzi nevek), azaz Kappadókia és Arménia vidéke, a keresett további folyók pedig az itt fakadó Halüsz és Araxész.

A terület központi hegye az Ararát,⁶ tava pedig a Van⁷ tó. A Halüsz nagy kanyarulata a Hettita Birodalom szívét öleli át, az Ararát tövében kanyargó Araxész pedig a Kaukázus délkeleti előterének médek, kimmerek és szkíták által birtokolt területét kerüli meg.

Az ábrát lásd a 6. oldalon!

2. ábra. A gyimesbükkii hímes tojás világmodellje hegyek († „m” rovájség) és folyók († „j” rovájség) szimbólumával

A gyimesbükkii „frásos” tojás

Az Éden térképe megjelenik a magyar népművészet tárgyain is. A gyimesbükkii hűsvéti tojás híme (2. ábra) egy felülnézeti világmodell, ennek keleti változata a *mandala*, amelyhez hasonlót az amerikai indiánok is ismernek. A motívum az Éden térképéből alakult ki, annak égi mása - s a teremtet, isteni középpontból irányított kozmoszt és részéit ábrázolja egykor közismert hieroglifák segítségével.

Eleink azért nevezték a tojásfestést „tojásírás”-nak, mert tudták, hogy az „fróká”-val

⁴ Havilah Khus fia, Nimród testvére (Mózes I., 10., 7-8.).

⁵ Khus nemzé Nimródót is (Mózes I., 10., 8.), a magyarok ősapját. Khus a kasszu nép névadó őse.

⁶ A özvénvzról szóló történetben az emberiség ősapjának, Noénak bárkája az Ararát csúcsán áll meg, Noé innen kiindulva népesíti be újra a világot.

⁷ A Van tó nevével rokon a *hatvan*, *nyolcvan* szavak „tíz” jelentésű végsozótagja, amelynek párhuzama a *hím*, *kan*, *hun/hsziung-nu*, a latin *homo*, a török *kán*, a *Sion* (eredetileg az Antilibanon déli részén emelkedő hármas csúcsú Hermon-hegy egyik jelzője: a kezdetben nem-sémi Baál-kultusz főhelye.).

felrajzolt minták jelentést hordoznak. Ezek mai elolvasásukat a székel rováírás teszi lehetővé. A kereszt a székel „d” (Duna/Don/Thana); az X⁸ a székel „b” (Bél/belső); a körbe zárt kereszt a székel „f” (Föld); a kétszcúcsú hegy a székel „m” (magas); a kacskaringó pedig a székel „j” (jó, azaz „folyó”) rovájsel képszerű változata.

Tojásunk négy darab kétszcúcsú hegye az Éden négy hegysége (Kaukázus, Elburz, Zagrosz, Taurusz). Kacskaringój az Éden közös forrásból fakadó folyóit ábrázolóik és svasztikát alkotnak. A keresztből és az X-ből a sumer *dingir* „csillag, isten” képpel nyolcágú csillaga áll össze. Azaz a központi forrás egyúttal a teremtető erő forrása is: maga az Isten. Ezért válhatott a kereszt, az X és a svasztika az Isten jelképévé jóval a keresztény kor előtt.

Az Éden és a magyarok Istene

Az ábrázolási hagyomány értelmét a magyar nyelv is megvilágítja. A négy szent folyó neve (Halüsz, Araksész, Idiglat/Hiddekel/Tigris, Eufrátész) ugyanis a magyarok Istenének jelzőivel (*élő, úr, egy, jó*), víz jelentésű magyar közsavakkal (*hullám, árlér, úgy „folyó”, jó „folyó”*) és antik istennevekkel (görög Héliosz és Uranosz, germán Ygg, sumér Ea) egyeztethető. Értelmezhető az is, hogy az „f” (Föld) rovájsel belsejében a „b” (Bél, belső) rovájsel található (l. 15. jegyz.).

A nyelvi egyezések magyarázata a vízből születő, honfoglaló és dinasztia-alapító hősök (Romulusz, Mózes, Targitaosz stb.) mítosza, mert kultúránk és nyelvünk e mítoszokból sarjad, eleink ugyanis benne éltek e mitológiában. Nyomai fennmaradtak népmeséinkben és a magyar eredetmondák két felében is (Álmos az Emese ágyékából fakadó patakból kél, a csodaszarvas pedig vízen csalja keresztül a honfoglalásra kizemelt üldözőit).

A hasonló nyelvi, jeltörténeti és mitológiai összefüggések szinte vég nélkül sorolhatók s mivel zárt és teljes rendszert alkotnak, aligha magyarázhatók a szokásos rutin szerint „iráni”, „török” vagy „biblikus” hagyományból. Ezek a magyarság legsajátabb és igen régi kultúrájával, amelyeket őseink nem szedhettek össze a világ legkülönbözőbb népeitől, csak apáról fiúra öröklődő regékből. Ha ezek felbukkannak a világ más tájain is, akkor az azt jelenti: a magyar istenképzet

⁸ Az X alakú egyiptomi hieroglifa „tömi, osztani” jelentésű. Ebből a ma már nemzetközivé vált, de eredetileg magyar *kereszt/körösz*t szó „kör osztó” értelme is tisztázódik. Az X a kerek világot negyedekre osztó szent folyók térképe. Krisztus („felkent”, azaz megkeresztelt) neve a (helyi) szent folyóban történt aláírására, vízből születő hős voltára utal.

morzsáiból alakult ki a sumer, a görög, a germán, a keresztény és még több más mitológia.⁹

Azaz az Édenet a magyarok nemzeti Istene teremtette s a fenti antik istenek az Ő nevét és jelzőit viselik név gyanánt.

A hattí Estan napisten

S hogy a magyarok Istene egykor otthon volt e bibliai tájon, azt nevének hattí és hettita változatban történő felbukkanása is alátámasztja. Anatóliában a régészeti leletek meglehetősen vallási egyöntetűségről tanúskodnak a Kr. e. 7. évezredtől a keresztény kor kezdetéig. Ez etnikai, uralmi és kulturális folyamatosságra utal, mert a mítosz legkönnyebben a vérell együtt öröklődik. Az istenneveket nem szokás súlyos ok nélkül cserélni, vagy elfeledni: egy istennév rendszerint addig él, amíg az isten népe is él. Ezért a hattí Estan (hettita Istanu)¹⁰ napisten és a magyar Isten nevének (a bögözi rovásfeliratban Istan) azonossága etnikakulturális kapcsolat jele lehet.

Róna Tas András¹¹ ugyan azt állítja, hogy a szó kaukázusi és kazár közvetítéssel került a magyarokhoz s ez ilyen kulturális vándoraszavak nem alkalmasak a régi népek közötti kapcsolatok igazolására - állítását azonban nem támasztja alá.¹² Isten szavunk etimológiája pedig (amelynek török és *tengri* „ős isten” megfelelője is létezik) kifejezetten ellentmond a neves nyelvész szerző álláspontjának.

A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára (TESZ) szerint isten szavunk „talán” az ősfőnév származéka - s a TESZ-nek ez esetben igaza van: az *is* szótag valóban az ősré megy vissza. Ezt

az „us” (ős) rovásjel¹³ felhasználásával alkotott, rovásjelekből összeállított, közel négyezer éves előképekre visszamenő, „Usten” (azaz Isten) olvasatú énlakai életfa is alátámasztja.¹⁴

A *ten* pedig azonos a *tenger*, *tündér*, *tanító*, *tengely* szavak közös szótagjával (a mennydörgést, a viharisten hangját utánozó szóval). A felsorolt szavak hasonlóságának magyarázatát megint csak a mitológia adja: a kezdetek isteni tanítói (pl a sumer Oannes) rendszerint a tengerből tűntek elő s azonosíthatók a Föld megszemélyesített forgástengelyével, az eget tartó világoszloppal is. Ez az összetartozó szoborok - a keletkezését elősegítő mítosszal együtt - mindeztől magyar.

Isten szavunk tehát nem idegenektől átvett vándorászó, hanem régi magyar szavakból alkotott összetétel. A Kr. e. 3000 táján élt hattí nép napistene vagy azért viselte e nevet, mert azonos volt a magyarok Istennével; vagy mert átvette azt a magyarok nagyobb presztízsű Istentől, a terület korábbi lakóitól.

Az Éden népei

Az Éden a hattik és hurrik (szabírok) ősi földje s ez utóbbiak elsőrendű kulturális jelentőségét tanúsítja S. N. Kramer is: „*az őzönvíz előtti mezopotámiai kultúrát a szubar nép teremtette meg és ők voltak itt az első földművesek, kovácsok, éplőmesterek, halászok, ácsok, bőrfeldolgozók és műveltséget létrehozók*” (The Sumerians their History, Culture and Character, Univ. Press of Chicago, 1963., 40. o.).

Bírborszületett Konstantin szerint a magyarok - tehát nem csupán a Perzsia felé elvándorolt magyar töredék (ahogy beállítani szokták) hanem az egész nép - régi neve a szabír/szavárd (szavartí)

Az ábrát lásd a 6. oldalon!

3. ábra. A murgai hun korszak térbeli világmodelljén a függőleges hullámvonalak a világ közepétől (a korszak szíjaitól) a négy égtáj felé induló szent folyókat, a vízszintes hullámvonal pedig a szárazföldet körülvevő Ókeánosz folyót (világtengert) szimbolizálja, a korszak felülírozta a székely „f” (Föld) rovásjelet rajzolt adja

aszfalú) volt. A Szibériának nevet adó szettepyi szabírok pedig a korban a Kaukázustól délre élt szabírok utódai. A hunok között is felbukkanó, Csaba királyfi vezette szabírság legalábbis jelentős szerepet játszott a magyar etnogenezisben - azaz őseink végső soron az „f” rovásjelet termő déli tájakról kerültek a szettepyre.

¹³ Az „us” rovásjel a Tejút hasadékaiban karácsonykor kelő napistent, népek ősatyját ábrázolja. Szibériai, hettita, sumer és magyar népi jelvéltázaik egyaránt „isten” jelentésűek.

¹⁴ Bronzkori magyar írásbeliség, Írástörténeti Kutató Intézet, 1993., 102. oldal.

⁹ E feltevésemet cáfolná a magyarhoz hasonló komplex rendszer kimutatása más népek kultúrájában - s ez korántsem elképzelhetetlen (lásd a német *vasser* „víz” és *vater* „atyá” példáját!). A hasonló idegen rendszerek „azonban alacsonyabb minőséget jelenthetnek: nem emelkedtek az állami szimbólumok rangjára (míg a magyar a Szent Korona felülírozta szintén az Éden térképe).

¹⁰ Hettita kultúra gyakorlatilag nem is létezett, a vékony hettita uralkodóréteg mindent az alávett hattí és hurri (szabir) őslakosságtól vett át.

¹¹ Róna-Tas András: A honfoglaló magyar nép, Balassi Kiadó, Budapest, 1996., 159. oldal.

¹² Róna-Tas András kinyilatkoztatásának hitelét gyengíti, hogy korábban olyan munkához adta a nevét, amelyet - saját bevallása szerint is - ideológiai szorítások miatt elvi hiányosságok terheltek. (i.m., 9. oldal). A tudós mércéje ugyanis a megbízhatóság. Nem várható el a történeti művek olvasójától, hogy ellenőrizze: mikor milyen aktuális ideológiai szorítások befolyásolják a szerző álláspontját.

Az Éden őslakói a szkíták is, akik nem íráni nyelvet beszéltek és testi jegyeik sem hasonlítottak a perzsákéhoz. Diodorus Siculus (Kr. e. 40.) szerint a szkíták *"eleinte kicsiny tartományt laktak vala ... Araxész folyója mentében ... de ... birtokukhoz megszerzék a hegyvidéket a Kaukázusig s a rónaságot az Óceán és Meotisz tava mellett s a többi területet Tanaisz folyójáig."* Herodotosz (IV. 20.) szerint a legrégibb szkíta föld a Taurusz hegytől kezdődött. Mészáros Gyula 1938-ban egyenesen azonosítja e népeket Chattiak és skythák c., Szegeden megjelent tanulmányában. Krónikáink pedig a magyarokat egynek veszik a szkítákkal ...

A fenti népek története, egymáshoz és a magyarsághoz való viszonyuk még nincs minden részletében megnyugtatóan tisztázva. A felsorolt és számtalan további példával alátámasztható nyelvi, írástörténeti, történeti és mitológiai megfontolások azonban kétségtelenné teszik, hogy joggal őrizzük sajátunkként az Éden emlékét az „f” rovásjelben is.

Az Éden és a Kárpát-medence

Földrajzi neveink rendszere bizonyítja, hogy az ősi hagyomány (talán a szkíta korban) átszámazott a Kárpát-medencébe: szítyia eleink az Éden képét rávetítették mai hazánk földjére is.

A Kárpát-medence *belsejét*: a Balatont és a Pili¹⁵ az anatóliai eredetű Baál/Bél istenről nevezték el. Bél (alakja végső soron azonos Nimróddal és Jézussal) a honfoglalók isteni triászának fiú tagja. Ez isteni triász emléke fennmaradt a magyar krónikákban is: Álmos ősenek, Eneubeliánusnak (Enéh + Du/Duna/Don/Thana/Ten + Bél + ianus patronimiképző) nevében. Bél isten szimbóluma volt a négy folyó, ebből keletkezett az X alakú szkékely „b” rovásjel, amelyik az „f” rovásjel *belsejében* is megjelenik.

Őseink - az anatóliai őshaza négy szent folyójára emlékezve - az új hazában a Dunát, a Tiszát, a Drávát és a Szávát részesítették kiemelt tiszteltetben. Az Édent és egyúttal az új országot a magyar címer és a Szent Korona (két világmodell) az állami szimbólumok rangjára emelkedve jelképezi mindmáig.

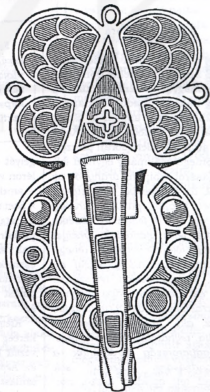
Más világmodellek is idézik egyszerre a Kárpát-medencét meg az anatóliai őshazát. A murgai hun korsó - négy folyót kibocsátó - szája a központi tavak: a Van-tó s egyúttal a Balaton/Pelso (Baál-(is)ten, Belső-tó) megfelelője (3. ábra). A regölyi hun ezüstsos (4. ábra) központi hármashalmban az Ararát (Uruatri "Úr-

atya") és a Tátra-Máttra-Fáttra egyszerre tükröződik.

Az 500 táján - feltehetően a mervi oázisban - a hunok számára készített Szent Korona felülnézete szintén körbe zárt kereszt, pártázatának külső hegykoszorúja a Kaukázus-Elburz-Zagrosz-Taurusz mellett a Kárpátokra is utal (vö.: Ammianus Marcellinus Kaukalandnak nevezi Erdélyt!).

Az ideának és a valóságnak, a földrajzi elnevezéseknek, a mitológiának, a nemzeti jelképeknek, a nyelvnek és a haza földjének ilyen nagyfokú összekapcsolódása korántsem véletlen, hanem egy több évezredes történelmi-kulturális folyamat: elmondhatatlanul sok munka, mítosztermő képzelet s meg-megújuló honfoglaló erőfeszítések eredménye. Nem ismerem párját más nemzet kultúrájában.

„Volt egy nép, valahol messze délen és keleten, amelyik az őshaza alapján megfogalmazta s felhasználta megőrizte a rendezett Föld képét. Az őshaza elvesztése után addig szötte álmait, énekelte dalait, rajzolta világmodelljeit a hegyektől védett boldog haza termékeny mezőiről és tiszta folyóiról, míg - a csodaszarvas nyomán haladva - a világ másik szegletében újra meg nem találta, be nem népesítette és Isteneről el nem nevezte azokat.

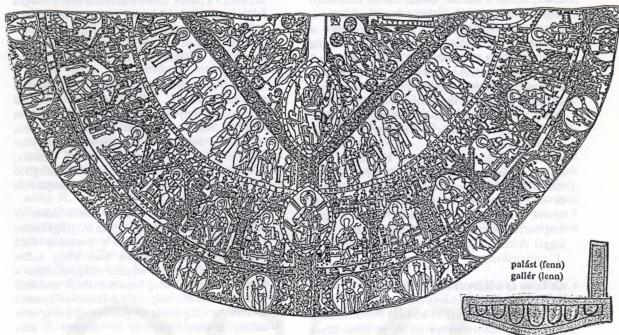

4. ábra. A regölyi hun ezüstsos felülnézeti világmodelljét négy hegyiség határolja (amelyek hasonlóak a Szent Koronát övező hegységábrázolásokhoz), középponti hegye a hármashalomban, a négy szent folyót pedig a körbe zárt kereszt (az „f” rovásjel hun változata) tartalmazza

(L. még: 18. o. 5. ábra!)

¹⁵ Pili¹⁵ am. Pil is(ten)/ős, s ez istennévből lett a Baál - Bél - Pil - pi - fiú hangváltozások során a magyar fiú szó (vö: Baál az ugariti mitológia fiúistene volt Kr. e. 3000 táján!).

Tejút-jelkép a koronázási paláston

A palást és kora

Talán a palást születéséről árul el részleteket Bonfini (A magyar történelem tízedik. Balassi Kiadó, Budapest, 1995, 256. oldal), amikor a Szent István által az erdélyi bolgár Keán felett aratott győzelem során szerzett óriási tömegű zsákmány egyházi felhasználásáról szól: „az aranyból, az ezüsből, az ékkövekből kereszteteket, kelyheket, tdlakat, püspöki ruhákat készítették ... a fehérvári bazilika kapott két jeles ajándékot, amelyet manapság stólnak neveznek, amelynek mindkettőjén aranszegély díszelgett, drágakövekkel teleszóva. Amikor ezt Benedek pápa meghalotta, azzal a kiváltsággal ruházta fel, hogy az, aki misézés közben ezt használja, teljhatalommal rendelkezők Magyarországi királyának a megkoronázására. Gizella sok ékességet tett ezekhez hozzá, melyeket senki sem szemlélhetett a legnagyobb ámulat nélkül.”

Az ékkövek elveszthettek egy későbbi átalakításkor – amikor a palástot megkurtították és a sze-

Felirata szerint a palástot Szent István király és Gizella királyné készíttette 1001-ben a székesfehérvári koronázó templomnak. A hagyomány szerint Gizella királyné maga hímmezte a veszprémvölgyi apácákkal. A rendkívül finom kivitelű, átgondolt képszerkezeti palást a koraközépkor egyik legszebb fennmaradt textílije, képzett mesterekkel dolgozó himzőműhely terméke.

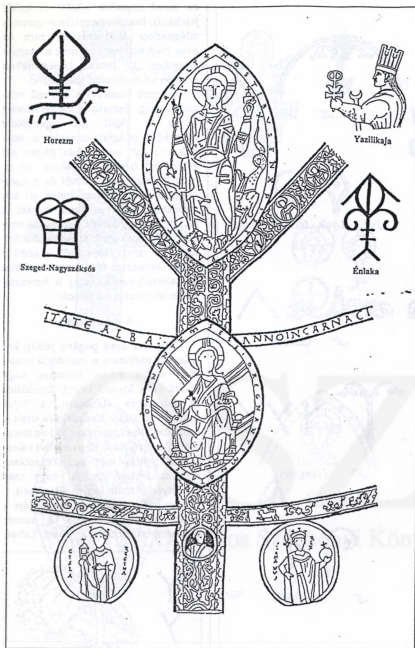
gélyét levágták. Ma csupán a galléron vannak igazgyöngyök. A gallér – amelynek filigránhímzése hasonló a Szent Korona filigrándíszítéséhez – ez átalakítás során kerülhetett a palástra. Mivel a palást és gallérjának szimbolikája ugyanabban az eszmekörben fogant, megköcköztatható, hogy a ma ismert koronázó palást a fenti két stóla(?) elemeiből áll.

Kiemelkedő alkalomra, Szent Imre herceg 1031 szeptember 8-ra tervezett koronázására készült – ezért az Árpád-házi uralkodóval szemben támasztott korabeli követelményekről, a dinasztia önértékeléséről árulkodik.

A herceg – a Képes Krónika szerint – „ifjúsága virágában volt, isteni ajándékok a közönséges embert ter-

mészet fölé magasztalták, fel volt ruházva az igazság, bölcsesség, vitézség, mérséklet, okosság, tudomány, szelídség, irgalmasság, jószág, békesség, alázatosság és türelem erényeivel.” Azonban Szent Imre herceg hat nappal a kitűzött koronázás előtt hirtelen meghalt. A magyar krónikákból nem derül ki a halál oka. Bár a Hildesheimi Krónika szerint vadkan végzett vele, a körülmények (a második kinevezett trónutód: Vazul megvakítása, Szár László flainak menekülése és Szent István halálának megbetegedése) politikai gyilkosságra utalnak.

A feltehetően Gizella királynő környezetéhez tartozó idegenek által kitervelt ördögi rámtettek e néma tanúja most újabb adalékkal szolgál a kor megértéséhez.

1. ábra. A palást képszerkezetének tengelye és párhuzamai

Keresztény köntösbe bújt pogány jelképek

A koronázási jelvények hazakerülése előtt a palástot ismertük legkevésbé – összegezte Lovag Zsuzsa 1986-ban a hivatásos művészettörténet e tárgyban elért eredményeit (A magyar koronázási jelvények, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest). Hozzátehetjük: teljes megismerésről ma sem beszélhetünk, mert az első pillantásra keresztényi-

nek tűnő nagyszabású képprogram szimbolikája szinte kimeríthetetlen. Mindaddig feltáratlanul maradt magának a különleges képszerkezetnek (kettős kereszt felett mandula alakú ívben álló Isten, vagy istenszimbólum) a jelentése, amely pedig az írástörténeti párhuzamok segítségével értelmezhető (1. ábra).

A palást hátát részekre osztó hatalmas „villás kereszt” függőleges szárának közepén a Világbíró

Krisztus ül egy mandorlában (lásd később), fején körbe zárt kereszt alakú dicsőfényel. Testéből jobb- és baloldalon két-két újabb himzett sáv indul ki s ez Krisztust megszemélyesített kettős keresztte tesz.

E keresztény jelképek mindegyike összevethető székely rovásjelképekkel: az Y alak a székely „t” (tengely) egyik változata, a kettős kereszt a székely „gy” (egy), a mandorla az „us” (ós), az eget tartó fa a „g” (ég), a körbe zárt kereszt pedig az „f” (Föld) jele.

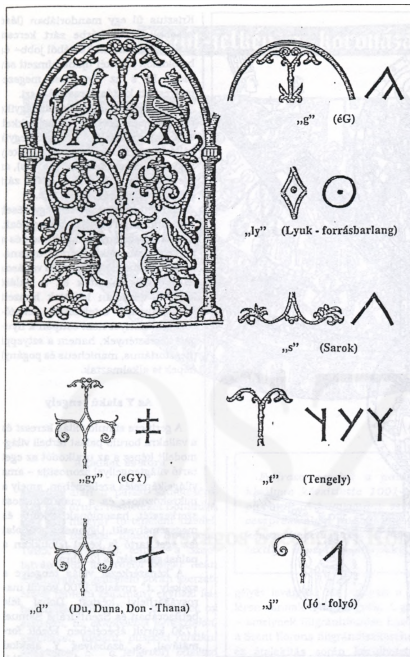
Ez esetben nem véletlen egyezések sorozatáról van szó. Azért hasonlóak, mert a keresztény szimbólumok és a székely rovásjelek egyaránt ugyanazokból a kereszténység előtti vallásos jelképekből alakultak ki. A palást készítői tisztában lehettek himzett szimbólumaik értelmezési lehetőségével, amelyet nem csupán a nyugati keresztények, hanem a sztyeppei (nesztóriánus, manicheus és pogány) népek is alkalmaztak.

Az Y alakú tengely

A gerincre simuló villás kereszt és a vállakra boruló palást térbeli világmodellét képez s az uralkodót az eget tartó világtengellyel azonosítja – ama világképzelés szellemében, amely a mikrokozmosz és a makrokozmosz szerkezetét hasonlónak tekinti és megszemélyesíti. Ugyanez a gondolat (az eget tartó fa képe) felbukkan a palást galleráján is (2. ábra).

A képszerkezet villás tengelye a székely „t” rovásjel 1700 körüli marosvásárhelyi kézirat Dobal féle betűsorában és Szentkirályi Sámuel 1730 körüli abécéjében közölt formájával, a szabályos Y alakkal egyezik. E jel a legegyszerűbb épületszerkezetek központi elemének: a domboldalnak támaszkodó szőlőkalibák egyetlen ágasfájának (3. ábra), vagy a kör alaprajzú szárazmalmok forgó tengelyének rajza. Az antik gondolkodásban a ház (a jurta) a világ modellje, a tető az égbolté, a központi ágasfa pedig a megszemélyesített világszloppé.

Ilyen szerkezetű a székely „g” (ég) betű is, amelyhez hasonló lineáris jel a huszonöt ezer éves Mas d’Azil-i kavicsokon is akad. E szimbolizéti világképzelés képszerűbb ábrázolása megjelenik a hettiták, a hurri-

2. ábra. A palást gallériájának részletei és rovásjel-megfelelői

ták, a hunok, a honfoglalók és a magyar népművészet alkotásain.

A Föld forgástengelyét eleink a megszemélyesített világoszloppal, az ősmagyar isteni triász (vö. Az Anonymusnál fennmaradt Enedubellanus névvel: am. Enéh, Du/Ten. Bél) fiú tagjával, a termékenység- és hadis-tennel (Bélle/Nimród) azonosították. Ez az eget tartó fiúisten a tengerből ázuiletett s népének tanítója volt (ezért hasonló a tenger,

tündér, tengely, tanít, tenni és Isten szavunk egy-egy szótagja). E szavakat a boldogabb hazát teremtő isteni ősz egész Eurázsiaiban, sőt Amerikában is ismert mítosza köti össze.

A kettős kereszt

A paláston is alkalmazott kettős kereszt (1. és 4. ábra) legalább ötezer éve szerepel az antik jelképszótárban: felbukkan a legkorábbi sumér

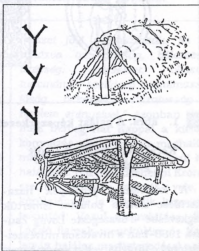
és kínai képjelek között (a király jeleként), hurrita pecsétlen-geren (a világoszlop ábrázolásán), hun és avar nagyszíjvégeken meg a magyar cimereken is (korai cimereinkben szintén az uralkodót jelképezte).

Értelmét Jankovics Marcell világította meg. Eszerint a kettős kereszt szára a Tejút (az eget-földet összekötő világfa), amelyet a nap-pálya a két napforduló idején két különböző helyen keresztez. Az elmúlt kétezer évben a téli és a nyári napfordulók a Nap éppen ott tartózkodott, ahol a Tejút metszi a pályát. A meghaló és feltámadó nap-isten egy éves életciklusra utal (vö: esztendő am. „isten idő”) – ezért a kettős keresztet néha arccal ellátva megszemélyesítik, vagy a kereszt-zódéseibe napot rajzolnak.

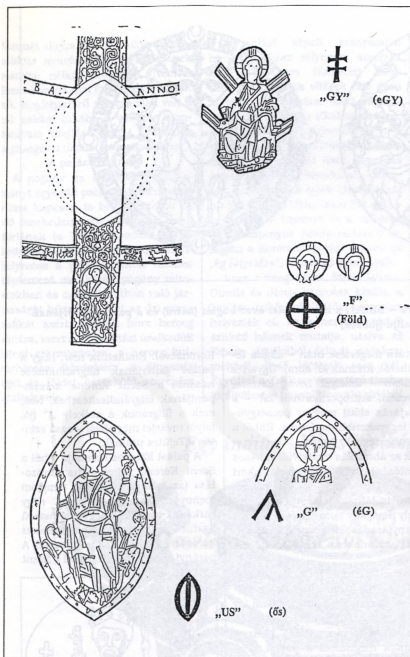
A mandorla

Több ezer éves pogány jelkép keresztény változata a mandorla (mandula alakú ívben Krisztus, vagy Mária és a kisdé képe). Eredetileg az istenanya vulvájára, a Tejút mandula alakú hasadéka utalt – amelyben Karácsonykor kél az isteni őst jelképező Nap. Képszerűbb változatain, például néprajzi ábrázolásokon az Istent egy fa, vagy más növényi motívum is helyettesítheti.

A mandorla lineáris megfelelője a hattí „Isten” hieroglifa, a sumér napisten szimbóluma (René Labat:

3. ábra. Sztánai szőlőkalibák Kós Károly nyomán a „t” (tengely) rovásjel változataival

4. ábra. A palást hátoldalának részletei és rovásjel-megfelelői

Manuel d'épigraphie akkadienne, Office des Editions Universitaires, Paris, 1948, 68. oldal) és a székely „us” (ős) rovásjel. Fejdiszként szerepel Szibéria újkőkori sámánábrázolásain (Hoppál Mihály: Sámánok, lelkek és jelképek, Helikon Kiadó, Budapest, 1994, 37. oldal), előfordul mongóliai és horezmi sziklarajzokon, valamint hun és avar tárgyak hieroglifikus felírataiban is (Varga Géza: Székely rovásjelek hun

tárgyakon, Írástörténeti Kutató Intézet, Budapest, 1996.).

Sokáig csupán a nikolsburgi székely ábécéből volt ismert, itt maradt fenn az „us” hangérték. Németh Gyula – a székely rovásírásról az egyetemeinken tanított tévedések atyja – csupán ennyit jegyzett meg róla: „Rejtelmes – legaldbb egyelőre – a nikolsburgi dbécé us jele is” (Németh Gyula: A magyar rovásírás, Magyar Tudományos Akadémia, Bu-

dapest, 1934. 23. oldal). A székely hieroglifikák és a mítoszok kapcsolatának figyelmen kívül hagyása esetén ennél többet nem is igen lehet elmondani róla.

Az énlakal ligatúra (betűösszevonás) „eGY USTeN= Egy Isten” feloldása óta a rovásjel nyelvi és képi jelentése tisztázódott (Varga Géza: Bronzkori magyar írásbellel, Írástörténeti Kutató Intézet, Budapest, 1993.). Az us a magyar ős szó változata, amely isten szavunk első szótagjában is szerepel. Népünk és írásunk eredetéről is sokat mond, hogy a magyar szavakból összetett(!) isten szavunk a hatti Estan napisten Kr. e. 3000 táján (a bibliai Éden területén) használt nevével azonos. A palást eszméiségének (és a székely rovásírás eredetének) kutatásakor döntő szempont, hogy ennek a nyelv- és etnikumjelző székely hieroglifikának nincs indoeurópai, türk, vagy sémi előképe, de megtalálható a hatti, a hun és az avar jelek között.

A keresztény mandorla kialakulása összefüggésben lehet azzal, hogy az első keresztény államok a pártusok és a heftalita hunok uralta területeken vagy azok közelében alakultak ki s apokrif iratok szerint Jézus is pártus származású volt.

A pártusokat Bonfini a magyarok (értsd: hunok) rokonainak mondja. Haussig szerint a pártusok (aparnoi) az avarokkal (abar) azonosak. S az avarok magyarságot ma már aligha érdemes vitatni.

A körbe zárt kereszt

A palást gallérjának belésén – avar előképpel rendelkező – felülnézeti világmodell (körbe zárt kereszt) bújik meg, amelyen a négy világtájt egy-egy oroszán „testesíti” meg. Az oroszánoknak (a világ négy részének) a paláston egy feje van (5. ábra) – a szakrális uralkodó. Körülöttük trópusi égbolton látható, fekvő Holdak, amelyek társait kusán érmeiken találjuk meg.

Krisztus fejét a palást hátoldalán szintén körbe zárt kereszt – az Éden négy folyójának (Halúsz, Arakszész, Tigris és Eufratesz) térképe – veszi körül. Ez a kőkorszak óta általánosan ismert szimbólum a Föld kulturális értelemben vett közepére, a

5. ábra. Négy világrésznek egy az ura – hirdeti a zalakomári avar boglár (balra) és a palást gallérjának négyoroszlanos felülnézeti világmodellje (jobbra)

teremtett és rendezett világra, az Istennel azonosított szent folyók forrására, az Isteni származásra utal. E jel keresztje a négy szent folyó – amelyeket az antik világábrázolások a Tejúthoz hasonlítanak. Mintha az É-denben négy Tejút lenne, vagy mint-ha ezek forrása azonos lenne a Tejút-tal.

A képszerkezet párhuzamai

Hasonló (a kettős keresztet és az „us” rovásjel változatát tartalmazó) kompozíciót találunk a yazilikajai hatti sziklapantheonban Sarruma is-ten kezében, a Tolsztov által közölt prehorezmi szikdarajzokon, a szeged-nagyszéksői hun szíjvégek egyi-kén és az énlakai unitárius templom rovásjelekből összerakott „Egy us-ten” ligatúrájában (1. ábra). Ez ösz-szetett, sok elemből álló jelek es-tében a véletlen egyezős lehetősége kizárt. Kétségteljesen genetikuss kap-csolat fűzi a felsorolt párhuzamokat a koronázási palást képszerke-zetéhez. Mindezekből e cikk terje-delmét szétfeszítő következtetések vonhatók le, amelyek őstörténétünk újraírását indokolják.

Szent István lilimos koronája

A palást finom részleteinek elemzése további Tejútábrázolásokkal szolgál, mert István király koronájának lilimoi – az énlakai

ligatúra megértése után – aligha tekinthetők másnak (6. ábra). Ugyanez a lilimoi – amelyet Lovag Zsuzsa, helyesen, antropomorfoknak lát – a tatárjárás előtti magyar pecsétygű-rűk leggyakoribb motívuma. Ebből a népszerűséből joggal következtetünk az ábrázolás rendkívüli vallásos jelentőségére. Egyes honfoglaláskori leleteken (például a karosi övverete-ken) is látható jelképről van szó, amely a pogány temetkezéssel, sőt pogánylázadásokkal is jeleskedő későbbi századokban is használatban maradt.

Aligha tévedünk, ha e lilimokban is a Tejúttal azonosított Isten jel-képére ismerünk, mert a lilimoi az „us” és az „nt/tn” rovásjelekből áll. Azaz Szent István palására hímzett koronája megismétli a palást kép-tengelyének központi gondolatát – s ez még korántsem lenne meglepő.

Különösnek csupán az tűnik, hogy Szent István nem a Szent Koronát viseli az egyetlen hitelesnek tekinthető arcképén. A legnagyobb valószínűség szerint Kr. u. 450 táján a heftalita hunok számára készített Szent Korona ugyanis lehetett István király birtokában s azt várnánk, hogy a paláston is azzal is ábrázolják.

Az ellentmondás azonban csupán látszólagos, mert a hímzett lilimos korona szimbolikája azonos a Szent

Koronával. Említettük már, hogy a palást gallérjának filigránhímzése hasonló a Szent Korona kereszt-pántjának filigrándíszítéséhez. Nos, ezek a filigránok a székely „j” (jó, folyó) rovásjel megfelelői – azaz szintén a Tejútra utalnak.

A palást lilimos koronája tehát a Szent Korona szimbolikus ábrázolása (az énlakai unitárius templom mennyezetkaszettáin a világ négy sarkának megfelelő négy lilimoszerű ligatúra van s ennyi lenne a hímzett koronán is, ha a hátsó is látszana). A parányi selyemszálóltésekkel a Szent

6. ábra. Szent István lilimos koronája a paláston – a hímzett lilimos korona jelképvilágát ábrázolja

Koronát aligha lehetett volna a szimbolikus mondanivaló elvesztésének veszélye nélkül ábrázolni. Nem a Szent Korona mai fogalmaink szerint hű, fényképszerű visszaadása volt a cél: sokkal inkább a vallásos mondanivaló kifejtése – ami a lilomok segítségével tökéletesen sikerült is.

A palást üzenete

A pogány és keresztény hagyományt egyesítő palást egyetlen motívuma kapcsán is beleszédülünk az idő feneketlen mélységeibe. A mandorlának (a Tejút hasadéknak) a kettős kereszt (a Tejút) való elhelyezése a palástkészítők tudatos képtervező munkáját, pogány mítoszokban és csillagászatban való jártasságát hűzza alá. Ezt az ősi szimbolikát azért szánták Imre herceg vállára, mert az árpádházi uralkodók isteni származására, a herceg kultúrherószli feladataira, a dinasztia eget és földet összekötő szerepére utaltak vele.

A palást képeit aranysszállal hímezték finom selyemre, amely a legkevésbé sem tűnhetett megfelelőnek a súlyos öltések ezer éven át való hordozására, azért ragaszkodhattak mégis az alkalmazásához, mert a lebbenő selyemanyag – a porfelhőkben tovadübbörgő párthus nehézlóvasság felett úszó, legendás selyemzászlókhöz hasonlóan – jelentést hordozott: az égtek támogatását hirdette. A finn Ukko Isten (Ük apó) – eget idéző – köpenye és a szibériai sámánköpenyek jelképrendszere alapján a koronázó palást selyme az „ég fátyolára”, a „lebegő égre” utalt.

Imre herceg képét Szent István, Gtella és Jézus képmása között, a Tejút jelképező kettős keresztet helyezték el. Ez a herceget vízből születő hősnék mutatja, utalva az Emese ágyékából fakadt patakra, melyből dicső királyok sora kél. Együtt a Tejúton visszatérő Csaba királyfihoz is hasonlítja – aki sírjából

is felkel, ha népét veszedelem fenyegeti. A mitológiai párhuzamok (Ozirisz, Viracocha „Tenger habja”, Romulusz, Thészusz, Jézus, Álmos stb.) alapján az *istenti hős feladata a nép felemelése, a boldogabb haza biztosítása akár saját életének feláldozása árán is*.

E követelményeket legkorábban az antik magaskultúrák előképűl szolgáló (a Szentírásban Nimród ósapánkhoz kötött) első királyságban fogalmazták meg s a sztyeppi királyságok évezredek átívelő hagyománytisztelte és e palást selyme őrizte meg számunkra.

Szent Imre herceg gyilkosai ősi állameszmére támaszkodó, antik hagyományokat képviselő dinasztia aranyágascskáját törték le, megakadályozva ezzel, hogy uralkodóként betölthesse küldetését.

Varga Géza

Egy indián „lábás” jelképei

A fenti ábrán egy négylábú tál látható szokványos kókli motívumokkal (Trujillo, Venezuela). Az indián edény lábán lévő kettős csigavonal a hullám alakú szélek „K” (patak) és „Ü” (ügy, „folyó”) rovásjelek rokonságába tartozik (lásd a hátsó borítón lévő táblázatot!). A magyar néprajzban nem ismeretlenek a hasonlóképpen díszített bútorok, amelyek lábán szintén „víz” szimbólum szerepel (vö: 26. o.). Ezek – akár az indián párhuzamaik – az Éden négy szent folyójára utalnak. Lábakon álló agyagedényeket az őrségi Magyarszombatfán ma is készítenek s hogy ez ősi hagyomány, azt lábat „lábakon álló edény” szavunk is bizonyítja. Mindezek a párhuzamok a magyar és az indián kultúra (valamint a székel rovásírás) kb. 12 ezer éves előzményeire vetnek fényt. Az amerikai indiánok ugyanis az általában elfogadott hipotézisek szerint ekkor – az utolsó jégkorszak idején – vándoroltak át Amerikába.

Robbanó írástörténet

- „Bronzkori magyar írásbeliség”,
Írástörténeti Kutató Intézet, 1993. -

Az „Írástörténeti tanulmányok” sorozat első köteteként megjelent művet a közelmúltban elhunyt Dr Simon Péter, valamint Szekeres István és a szerkesztői feladatokat is jegyző Varga Géza írta. A kötet gerincét a Nap fiai alapítvány baráti köre által szervezett előadássorozat három előadásának anyaga alkotja, s összefoglalja a három kutató több, mint hatvan évi munkájának eredményét.

A hivatásos tudomány a székely írásrendszer kialakulását jellemzően az őtűrk rovásírásból és más betűírásokból próbálja levezetni. A kötet megjelenése óta e nagyteljesítű tudós próbálkozások kudarcosorozatát törvényszerűnek kell tekintenünk. A székely rovásjelek ugyanis nem más ábécék egyetlen hangot jelölő betűiből, hanem Eurázsia-szerte általánosan ismert, vallásos jellegű szimbólumokból (képszerű szójelekből) keletkeztek. Ezért volt e kezdetek legnehezebb kérdése eddig is az, hogy a székely rovásjelek párhuzamai vajon miért bukkannak fel a legősibb egyiptomi, sumér, kínai stb. írásrendszerek képelei között?

Simon Péter kitűnő eszmefuttatása „A székely írás eredetéről” halomra dönti Németh Gyula - az elmúlt hatvan évben elfogadott nézetként kezelt - feltételezéseit e tárgykörben. A szerző szerint a székely írás nem tartozik a türk vagy a sémi írások családjába, hanem az i. e. 2. évezred első felében alakították ki hieroglif írás, vagy írások jeleiből a magyarság ősei, valahol a Fekete-tengertől és a Kaukázustól délre.

Szekeres István „Őstörténetünk írásjeleiben” c. tanulmányának alap gondolata a hun-magyar nyelvi azonosság, és rovásjeleink többségének kiváló párhuzamait mutatja fel a legősibb kínai fogalomjelek között. Ez persze nem azt jelenti - állítja a szerző - hogy a székely írás a kínai írásból származik. Sőt, a kérdéses néhány jel átadásának iránya ezzel éppen ellentétes volt.

E kiváló dolgozatok a székely-magyar rovásírás kapcsolatrendszerének két lényeges csomópontjára mutatnak rá, meggyőző egyezéseket sorolva fel a Közel-Keleten és Kínában. A hasonló jellegű összevetéseket azonban a „hivatalos” tudomány képviselői - mindeddig sikeresen - azzal söpörték le az asztalról, hogy ezek csupán véletlen egybeesésekre épülnek. Szükség volt tehát a párhuzamok felmutatása mellett annak elvi bizonyítására is, hogy ilyen nagyfokú véletlen egyezés matematikailag elképzelhetetlen. E cél szolgálta a Varga Géza tollából származó, korábban kis példányszámban már megjelent „Különböző lineáris írások hasonló jelei” c. tanulmány bővített újraközlése. Eszerint csak minden százazredik új ábécében lehetne egyetlen olyan jel, amelyik egy eredeti ábécében már szerepel. Az emberiség

azonban csupán néhány száz, vagy néhány ezer ábécét alkotott történelme során, az egyes (székely, főnőci, eruszk, türk stb.) ábécék jelei közül mégis 9-18 jel egyeztethető egymással. Az ősi írásrendszerek tehát nem a véletlen egyezések sorozata miatt hasonlítanak egymásra és a rovásírásunkra.

Az olvasóban kételyt ébreszthetett volna, hogy Simon Péter és Szekeres István a világ két, egymástól is távolos pontján találta meg a székely írás párhuzamait. E látszólagos ellentmondás feloldása nélkül a kötet nem teljesíthette volna feladatát. Mivel a véletlen hasonlóságra már nem lehet hivatkozni, ki kellett dolgozni az egyezések új magyarázatát is. Ezért nem maradhattak említetlenül a népművészetünkben és a magasművészetünkben fellelhető perírás-szerű jelenségek, be kellett mutatni az írás, a mítoszok, a szimbólumok, a művészet és az ünnepek kapcsolatát, a fontosabb írásrendszerek s népünk korai történetének megfélelő koncepcióját is. Igaz, így nagyobb ívű gondolati konstrukció keletkezett, mint amit a cím szorosan véve ígért, de mindezek nélkül a legfontosabb tanulmányok sebezhető maradtak volna.

Varga Géza „Az írás kialakulásáról”, „Írásrendszerekről dióhéjban” és „Bronzkori magyar írásbeliség” című dolgozatai jó áttekintést adnak a címeikben megfogalmazott kérdéskörökről, lehetővé téve az olvasónak, hogy a kötet legfontosabb állításait egy általános írástörténeti képhez helyezhesse el. Szerzőjük nem csupán néhány székely írásjel (és a rovásjelekből összeállított énlakai életpa) eredetét vezeti vissza a bronzkorig, hanem írásmegelőző rendszerek, történelmi feljegyzések, fejlődéstörténeti megfontolások, matematikai és nyelvészeti bizonyítékok sorát felmutatva átfogó keletkezési hipotézissel is szolgál.

A kötetbe foglalt írástörténeti, nyelvi rendszerből sok őstörténeti következtetés is levonható s ezek arra utalnak, hogy nem csupán a székely rovásírás, hanem a magyar államszervezet is folyamatosan öröklődő antik hagyományokra épült.

A Magyar Nyelv 1994/2. számában Benkő Elek az utóbbi években megjelent „szándékában jóindulatú, de tárgykezelésében, érvelésében és következtetéseiben vitathatatlanul mükedvelő” értekezések példjaként említi e művet. Ez alábecsült következtetések hatása alól azonban nem tudván szabadulni, tanulmánya végén - sutba dobva minden eddigi, tudós tekintély által kidolgozott származtatási hipotézist - kijelenti, hogy a székely rovásírás „ma még tisztázatlan eredetű”. Bár ennél azért többet tudunk a székely rovásírás eredetéről, s az elismerést is meglehetősen visszafogottnak tartjuk, a kötet szerzői elkönnyvelhetik maguknak a magyar nyelvtudomány félszeg fohajtását.

Hunnia, 1995.

Varga Géza

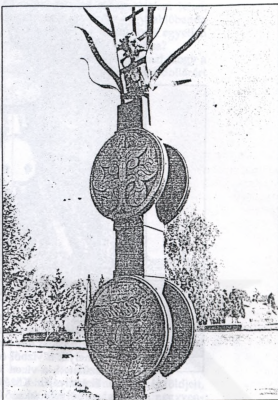
A Lakatos József által készített emlékoszlop felavatásával a hon visszafoglalásának ezeregy száz éves évfordulóját ünnepeljük. A mai nap egyúttal a több ezer éves magyar alkotmányosság ünnepe is, s e kettős évforduló megengedi, hogy mérleget készítsünk: összehasonlítsuk a honfoglalók állami berendezkedését a jelenlegivel, összevessük a honfoglalók teljesítményét a sajátunkkal.

A hasonló emlékműavatások általában a politikusokra várnak. A politikusok mérceje a siker, ezért meg kell nyerniük a hallgatóság rokonszenvét, adott esetben férgergetniük – uram bocsá! – hazudozniuk is kell. Számomra rokonszenvesebb a tudós alakja, aki nek a mérceje az igazság, ezért eltekinthet attól, hogy rokonszenvet érteszt-e, vagy Cassandrának fogják-e tekinteni.

Velemérről jöttem el ma reggel, s e kis őrségi település a múlt században még ezeröt száz lakosú volt, amelyet szorgalmas, derűs nép lakott. A házak tele voltak gyerekekkel, s ahogy a költő mondja: kedv s öröm röpkedtek. Mára a házak többségét lebontották, a kútakat betemetették, az elárvult portákat bozót verte fel, a százéves gyümölcsfák termését vadak prédálják. A meglévő házak többségében néhány magányos öregember küzd az elmúlással, más házak üresen állnak, megrogyantak, vagy már össze is dőltek. Hibás ebben az egyke, a határsáv, a kulákküldözés, a tudatos elnyomó politikai és hosszan lehetne még sorolni a pusztuláshoz vezető tényezőket.

A legriasztóbb, hogy Velemér sorsa az ország jövőjét vetíti elénk, ha az utolsó évtizedekben kiteljesedett folyamatokat nem tudjuk megállítani és visszafordítani. Például az ország lakossága az abortuszok miatt 6-7 millióval kevesebb, mint lehetne. Mert a törvényhozók a magzatvédelminek csúfolt magzatgyilkossági törvénnyel azt sugallják, hogy gyermekeinket meg lehet ölni, s mi magunk ölhetjük meg őket. Ez is szöges ellentétben áll a honfoglalók szemléletével, akik a termékenységet isteni áldásnak és jól felfogott érdeküknek megfelelően követendő példának tekintették.

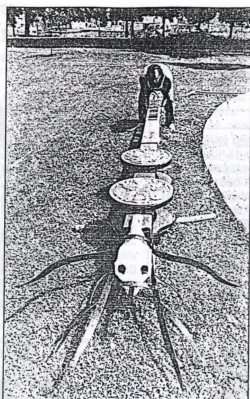
Ha tehát e mérleget elkészítjük, azt kell megállapítanunk, hogy utat tévesztettünk, amikor eltértünk a honfoglalók által reánk hagyott, közösségi

erkölcsre és termékenységre (azaz munkára) alapozott világnézettel. Gyökeresen megváltozott az államberendezkedésünk, a mitológiánk, az értékrendünk, eltérőek a törvényeink, az eszméink – s ez lett romlásunk legfőbb oka.

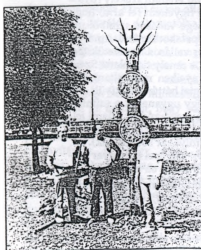
Hogyan jutottam erre a felismerésre? A hun-avar eredetű székely rovásírást kutatva figyeltem fel arra, hogy a jelek többsége vallásos szimbólum, s fát, hegyet, patakot ábrázol. Amelyet eleink egykor vallásos tiszteletük tárgyává tettek, s amely tiszteletet Szent László törvényeiben még tiltani kellett. E mitológiai háttér rendkívüli ereje okozta, hogy ugyanezek a szimbólumok mégis megőrződtek állami jelképeinkké válva (például az árpádsávok szintén folyókat ábrázolnak).

A víz jelkép szerepel a magyar eredethagyományban s ez volt a honfoglalók elhivatottságának, küldetésstudatának egyik forrása, világnézetének egyik sarokpontja. Emese álmában méhéből patak fakad, amelyből dicső királyok sora kél, akik idegen földön sokasodnak el. Eredetmondánk másik fele, a csodaszarvasmonda, szintén erről szól: a csodaszarvast üldöző hősök egy gázlón átkelve alapítanak új ha-

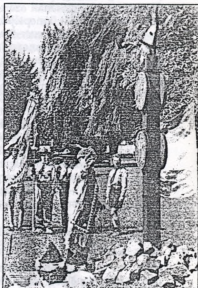

zát. S a mitológiában több olyan honfoglaló, dinasztiaalapító, kultúrát terjesztő isteni hős emléke maradt fenn, amelyik a vízből (vagy a vízistentől) született, a vízen keresztül kezdte el életpályáját. Közéjük tartozik a tengerből felbukkanó Oannes (Ea) sumér vízisten (aki a suméereket a civilizációra tanította), az egyiptomi Ozirisz isten, a Titicaca tóból felmerülő első inka uralkodó: Mango Capac, a szkíta Targitaosz, a görög Orion, Thézeusz, Perzeusz, valamint Romulusz, Kúrosz, Mózes, I. Szargon, vízből származnak a Merovingok, Álmos, Hunor és Magor is. A vízből való születéssel függ össze a keresztelés, a hűsvégi locolkodás és az uralkodók felkenésének szokása is. A víz az isteni származás, a termékenység, a boldog jövő jelképe.

Árpádról írta meg a hagyomány, hogy a Dunához érve kürtjét telemerte vízzel, s azt felemelvén a jelenlévő összes magyarok Istent kiáltottak rá. A mitológikus tartalom, a honserzés ígérete miatt említette a meotisi átkelést Attila hun uralkodó a catalaunumi (mauriciumi) ütközet előtt tartott lelkesítő beszédében; ezért támaszkodik Szent László árpádsávos címerpajzsra Krakkó ostromakor a Képes Krónikában és ezért fürdött meg Krum bolgár kán is bizánc ostroma előtt.

Az évezredes szimbólum üzenete a felsorolt életrajzokat elemezve tisztázható: a vízből születő hősök feladata a hon visszafoglalása, a gonosz elpusztítása, a védtelen megsegítése, a tömegből szervezett társadalom, a pusztaságból termékeny ország teremtése. Ez az antik világnézet hőskö-re és gyámsoltalan tömegre osztotta fel a lakosságot, de nem szembeállította, hanem mintegy egymásra utalta őket. A hősök megtremeltették az állami be-

rendezkedés alapjait, s a védtelenek érdekében el kellett pusztítaniuk a gonoszt.

Például Thézeusz (Poszeidon tengergisten fia) elment Athénba, ahol később királyságra verekedett, de nem a kényelmesebb vízi utat, hanem a rablók miatt veszélyes szárazföldi választotta. Ütköztetben ugyanis meg akarta szabadítani a föld népét a vándorokra leső gonosztevőktől. Közéjük tartozott Prokrusztész is, aki a vándorokat olyan ágyba fektette, amelyik semmiképpen nem felelt meg a testméretüknek s csonttörő kalapáccsal igazította őket az ágyhoz. Az ilyen és hasonló bűnözőket Thézeusz kiirtotta.

Ugyanez a hős a magyar népmesékben leszáll az alvilágba, elpusztítja a királyt, kiszabadítja a rabságból a királyleányt és különféle viszontagságok után uralkodóvá lesz. Egyes meseváltozatokban a szerelmesek csak haláluk után, a sírjukon nőtt rózsabokor, vagy almafa képeben egyesülhetnek s éppen ez teszi nyilvánvalóvá rendkívüli hős voltukat.

A hősök útja a mitológia tanúsága szerint törvénytörő bukással végződik. Pedig ezek a hősök erősek, szépek és bátrak, tulajdonképpen legyőz-

hetetlenek is. A magyarázat az, hogy igen vakmerők, semmivel nem vetnek számot, még az isteneket is kihívják maguk ellen. S éppen azért szükség szerű a bukásuk, mert a saját lehetőségeik korlátaihoz elérkeznek. Haláluk után azonban halhatatlanokká válnak, emléküket mutatja az utódoknak a követendő utat, lelkük visszajár segíteni a hátramaradottakat. Miként Csaba királyfi, aki rég holt vitézeivel a sírból is kikél, hogy bajba jutott népének a Tejúton(!) segítséget hozzon.

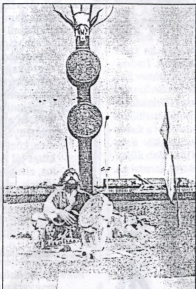
E hőskultusz vezérelte a honfoglalókat, s ezért voltak képesek megvalósítani a vérszerződés során kitűzött céljukat: a Kárpát-medence visszafoglalását. Először kemény katonai csapásokkal az avarhun véreinket elnyomó idegenek (bolgárok, frankok és szláv vazallusai) ellenállását megtörték. Elpusztítottak vagy elűzték mindenkit, akit el kellett (ezeket a mitológiai Gonosszal azonosíthatták). Aki vel együtt lehetett élni, azt a dinasztia házassággal vagy gyermekeit túsul tartva magához kötötte. Ha a legyőzöttől elvette a birtokait, akkor az ország más területein adott neki újat, hogy ne ellenség, hanem az új berendezkedés híve váljon belőle. Így rövid időn belül a békét teremthettek, s együtt tudtak élni a legyőzöttekkel is.

Árpád-házi uralkodóink ama hősök fajtájából valók, akik a tömeget nemzeté szervezik, akik a lakatlan területekből civilizált, virágzó országot teremtenek, s ennek érdekében a személyes áldozatvállalástól sem riadnak vissza. Szentek sorát adták a világnak, mert az erre való elhivatottság tudata már a sztyeppen bennük élt, minden gondolatukat áthatotta és a vértüké vált. Ezért vállalta Szent László is a kun vitézzel való fegyveres összecsapást az elrabolt magyar leány megszabadításáért.

Joggal adódik az összevetés: ilyen önfeláldozó hősök vezetnek ma is ezt az országot? Miféle elhivatottság él most Göncz Árpádban? Amikor kimondva vagy kimondatlanul mindenki tudja: az tejesztik róla, hogy ő volt a P.....nak nevezett besúgó, aki ártatlan embereket juttatott börtönbe vagy kötéltre. Vagy Horn Gyula, aki, mikor mondták neki, hogy ő pufajkás volt (s a pufajkások arról „híresek”, hogy tüntetőkre lövöldöztek az utcán), csak megvonta a vállát: „Na és?”. Biztos, hogy ezek az emberek az életüket áldozták értünk?

Két – ilyen irányú kutatásokkal foglalkozó – közgazdász ismerősem egybehangzóan állítja, hogy Magyarország mindig sokkal több nemzeti jóvelmet állított elő, mint amennyit felhasználott. Akkor viszont hogyan kerülhettünk ilyen borzasztó állapotba? Nem lehet az, hogy a vezetőinket választottuk meg rosszul? Nem lehet, hogy – évtizedek óta – egy rablóbanda ül a nyakunkon, amelyiknek egyetlen feladata az ország kifosztása?

A helyzetünket jól jellemzi, hogy a jelenlegi áron egymillió dollárért

fel lehetne vásárolni az ország földjeit, de az államadósság már a negyvenmilliárdhoz közeledik. Az a fűcsomó sem a miénk, amelyiken állunk, s a haza úgy viselkedik, mintha nem a miénk lenne. Hősökre van szükség, akik újra visszafoglalják nekünk. Mivel mindenki, akit anya szült, a vízből, a magzatvízből születik, ezért a sorunk is a honfoglaló hősök sorsa.

Át kell gondolnunk mindezeket. S eközben nem szabad azt mérlegelnünk, hogy amit az ország érdekében teszünk, az jár-e nehézséggel, vagy sem. A honfoglalókról fennmaradt, hogy a személyes bátorságnak sem voltak híjával. Anélkül a hon visszafoglalása nem sikerülhetett volna, s mi sem segíthetünk magunkon.

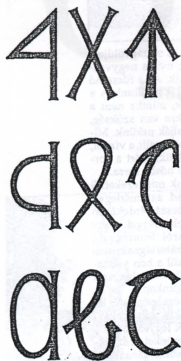
Kilábolhatunk nehézségeinkből, ha születnek hősök, akik harcolják, hogy méltó vezetőink legyenek.

Émlékeztessen bennünket ez az emlékmű arra, hogy hősökre várunk!

A beszéd elhangzott a körmendi honfoglalási emlékmű avatásakor 1996. augusztus 20-án. A Rábavidék 1996. szeptember 13-án megjelent tudósításának pontosított, szerkesztett változata.

(Szerk.)

Rejtélyes kincsünk, a magyar írás

Pataki László figyelt fel arra, hogy a kurzív fátin betűk (alsó sor) hasonlóak a székely rovásjelekhez (felső sor); ez talán párthusz-római (avar-frank) kapcsolatokkal is magyarázható

„Agyonhallgatott és félreértelmezett ismerethalmaz” rendszerezése és elemző feltárása a házagpótló vállalkozás célja. Írástörténet és őstörténet kapcsolatát, szerves egységét kívánja bemutatni — ráadásul nem a „hivatalos”, akadémiai keretek között. Az Írástörténeti Kutatóintézet szerzői sorozatban szeretnék megjeleníteni a magyar történelem eddigi másként, vagy éppen hiányosan bemutatott és értékel, hozzáférhető emlékeit, dokumentumait. Szándékuk szerint keretet akarnak biztosítani a magyar írástörténeti publikációknak, és tudományos igényrel, de az eddig elfogadottól eltérő véleményt megfogalmazva óhajtják a magyar tudomány régi adósságát legalább részben törleszteni.

Az elsőként megjelent kötet (*Bronzkori magyar írásbeliség*) széles körű logikai összefüggésben, egységben tárja föl a magyar írásbeliség emlékeit, az eddigi figyelembe vett tér és idő kiterjesztésével. Az egymással összevethető megoldások, motívumok szinte követelik a hasonlíthatóság figyelembevételét. Ősi hagyományok őrződtek meg, évezredek során és társadalmi-történelmi változások beteljesedésével egy összefüggő kultúrkör alapvető értékeit teremtettk meg. A *preírás* kapcsoló szerepe, az üzenetközvetítési mód folytonos fejlődése egyszerű, fonetikus íráshoz vezetnek.

„A nagy folyamvölgyek magaskultúráiban mind a lineáris formavilág, mind pedig a fonetikus szótag- vagy betűírás gondolata a kezdetektől, de legalábbis már igen korán rendelkezésre állt” — s ez etnikai-történelmi mozgások folytán a hódító népek saját követelményéhez is igazodó egyetemes közlési rendszerré alakult. A kötet jól érzékelteti azt a folyamatot, ahogyan a grafikai formák fejlődtek, a bonyolultból egyszerűbé váló (lineáris) írás pedig a „lovasnomád” népek és a folyamvölgyi öntözéses mezőgazdaság közötti kultúrköncseként jelenik meg Euráziában.

A feltételezett ősi kapcsolat a rokon-ábécék hasonlóságára is magyarázatot adhat, s értelmezhetővé teszi a főnőci, etruszk, székely, ótürk betűkészlet „átfedéseit”, gyakorta azonos megoldásait. A székely írás eredete tudományosan izgalmas felfedezésre hívja olvasóját, melynek végkicsengéseként az óegyiptomi, székely és kínai jel-szimbólumok közös gyökerét találjuk meg.

A „déli kapcsolatokat szigorúan tiltó” hivatalos tudományosság számára azonban akár botrányos lehet a „bronzkori magyar írásbeliség” fogalma is. Pedig, a szerzők szerint, a tamgák (tulajdon- és nemzetségi jelek), a számlelő módok, barlang- és sziklarajzok egészen a mángorliók preírászerző jelkészletéig s az enlakai életfáig bizonyítják az ősi egységet — sokszínűségében, változatos megnyilvánulásukban — is. Az „életfa”, a „sarok”, az „us” rovásjel, a „király”- fogalom és ábrázolás, a horezmi és hettita megfelelők térbeli, időbeli egységgé kovácsolják a gazdag jelképrendszert. A korai realizmust fölvaltja a szimbolika, mint ahogy a törzsszövetségi népek természeti társadalma is történelmet ír a kontinensen. *Térbeli és időbeli egységben.*

E kötet szerzőit semmiféle dogma nem köti. Hivatalos tiltás nem korlátozza, politikai akadályai nincsenek a kutatás ilyen irányba való folytatásának — még akkor sem, ha a korábban monopolhelyzetbe került szakemberek drasztikus elutasítása akadály minden, e tárgyba folyó termékeny vitának. S ha a kötet állításai olykor fantasztikusnak hatnak is — szemléltetőhívó hatása, új megfigyelési termékenyítőek lehetnek a hagyományok kutatóinak, az ősműveltségünkkel foglalkozóknak gondolkodására: a múlt feneketlen kútja mindig bőségesen kínál meglepetéseket.

(*Bronzkori magyar írásbeliség. Szerkesztette: Varga Géza, Írástörténeti Kutató Intézet, 1983*)

BUDAY ZSOLT LÁSZLÓ

Istenné tévő ágy, terülj-terülj asztalkám...

Néhány Vas megyei néprajzi tárgy szimbolikája

Varga Géza

Néprajzi tárgyaink serege a világról alkotott ősi elképzelések tömör összefoglalását adja. E világmodellek néhány csoportba sorolhatók, úgy-mint a felülnézeti (a horizont és a négy szent folyó), a szemből-nézeti (az eget tartó világfa) és a térbeli ábrázolások közé. A világmodellek a káoszról rendezett kozmoszt teremő istent is jelképezik. A világmodellek és szimbólum-összetevőik leegyszerűsödött lineáris változatai néhány ezer évvel ezelőtti a székelv frásjelek forrásává váltak. A bemutatott tárgyak újszerű értékelését éppen ez az írástörténeti összefüggés teszi lehetővé.

A világmodellek egy részén megfigyelhető a mozgásfolyamatok érzékeltetésére irányuló törekvés. Az ah-luchaidengi (Kína, Ordos) hun korona billegő fejú és farkú aranyadara is ide tartozik. A mobilok közé sorolhatjuk a tűzoltárt is, amennyiben az istent megjelenítő lángnyelveket az oltár részének tekintjük. Egy mobil eszközzel többet vonultat fel a korondi cserépgyertyatartó, mert a gyertyatartó-vi-

Égig érő fa egy veleméri parasztsíndűn

lágoszlop oldalán lecsurgó olvadt gyertyalé a szent folyókat jelképezi. Mobilnak tekinthető az etédi orsó is, mert a használat közbeni forgó mozgása a Föld forgását utánozza.

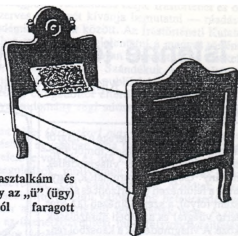
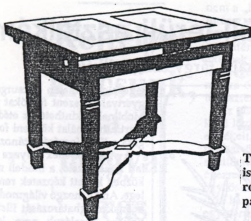
A világmodellek lényege a gondolati konstrukció, a modell működése közben keltett képzetek rendszer jellege. Ami e mozgó világmodellek műfajának meghatározását illeti, pontos típusba sorolásuk nem lehetséges, mert az alkalmazásukkal együtt járó emberi tevékenységet is számfásba kell vennünk, s azzal együtt talán a szín-házsművészethez áll a legközelebb. A szín-házsművészetenél persze összehasonlíthatatlanul költőibbek, hiszen képesek a hétköznapiakat is ünneppé avatni, a világot mesevilággá varázsolni, a velük dolgozó, köztük élő embert pedig az istenek közé emelni.

A világmodellek egy része ugyanis a gazdáját, használatját az istenhez hasonlítja, isteni szerepkörbe helyezi. A gyertyatartó lángját az ember gyújtja meg, az orsó által ábrázolt világot az ember tartja mozgásban stb. Mindkét

Az etédi orsó, a korondi gyertyatartó és a magyarszombatfai világmodelles tányér az „r”, „j”, „b” (svasztika), „k” (patak), „ü” (ügy), „s” és „us” rovásjelek képjel-megfelelőivel

Terülj-terülj asztalkám és
istenné tevő ágy az „ü” (ügy)
rovással fából faragott
párhuzamaival

művelet közben azon a helyen (a modell csúcspontján és közepén) hat a tárgyra az ember, ahol szokásosan az isten helye van, s ahol az isten meghatározó szerepet játszik. Az Istent helyettesítő ember nélkül azonban a modell nem működne, ezért ő (legalább e kis modellvilágban) az isten rangjára emelkedik. E modellek gazdája (tárgyai segítségével) javakat teremt és fényt hoz – s ezek is isteni szerepek. A világmodellek szavak nélkül is arról beszélnek, hogy gazdájuk az isteni teremtés folytatója. Együttal az is nyilvánvalóvá válik, hogy e tárgyak készítői a munkát (az alkotást) tekintették az istenné válás eszközeként.

Hasonló gondolatokat sugall a Vas megyében fellelt, rendezett világot ábrázoló, múlt századi parasztság. A két ágyvégén lévő domborulat az északi és a déli sarok ábrázolása, a négy – hullámvonal alakú – láb pedig a szent folyókra utal. Az istent megillető helyen, az ágy közepén a gyermeket nemző, utódot teremtő ember e szimbolikának köszönhetően isteni szerepkörbe emelkedik.

Az asztalon megfigyelhető hasonló formák ismét a ház urát és asszonyát hozzák teremtő helyzetbe, s a népmeséinkből ismert „terülj-terülj asztalkám” értelmét világítják meg. A mesebeli asztal képzetének őse egy ehhez hasonló asztaltípus lehetett, amelyet a ráfestett, belé faragott szimbólumok jelképesen az ál-lal kiapadhatatlan forrásává tettek. Az anyagi javak va-

lódí forrása azonban – mondja e jelképrendszer – a teremtő ember és a munka.

A világmodellek, vagy a bennük felismerhető szimbólumok gyakran jelentkeznek a legkülönbözőbb paraszti tárgyakon is.

A 1. ábrán a sarok hegyén az égig érő világfa áll. A fa csúcsa addig a büttyökig nyúlik fel, amellyel a cserép a tetőlelce kapaszkodik. E büttyök a cserepet megtartó erőre utal éppen a fa tetején, ahol más világmodelleken az istent szótkatt ábrázolják. A fa alatt lévő háromszög alakú hegy a székelő „s” (sarok) rovással megfelelője, míg a fatörzs és a két erősebb (elágazásokkal is rendelkező) ággar a kettőske-rezt alakú „gy” (egy) rovással adja. E szűdű az északi sarkcsillag alatt elképzelt világoszlopot ábrázolja és istenünk „egy” jelzőjére is utal. A kettőske-rezt eredetileg a Tejút (a világfa felső vége) és a két napforduló idején a nappálya ábrázolása, ezért a cserép a Nap évszék ciklusát, meg a feltámadó és meghaló Istent idézi. Minderről a cserép készítői már keveset tudhattak – feltehetően inkább csak a hagyományos mintákat örököltették tovább.

A „b” rovással a *bél*, *belső* szavak és a *Baál*, *Bél* istennevek kezdőhangját őrzi. E kezdőhang a szó családjában a b-p-f hangváltozáson ment át (vö: *Baál-Balaton-Bél-Pelso-Pilis-pi-fü*). E változások és összefüggések feltételezését alátámasztja, hogy *Baál* az ugariti pantheon főistene volt. *Baál felesége, Anat* a magyar *Ené* névvel és *nő, úrnő*, *anya* szavainkkal azonos gyökerű ne-

vet viselt. *Baál* apjának, *Él*-nek a neve pedig a magyarok istenének „*élő*” jelzőjével egyeztethető.

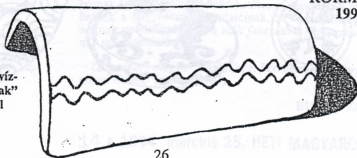
Környékbeli adatközlők szerint hasonló feliratos, vagy rajzos cserepek az átépítések során megsemmisültek, vagy – jobb esetben – ma is a tetőkön szolgálnak. A cserepeken általában az építető neve, az építés évszáma szerepelt, a kúpcserepekre pedig hullámos vonalak (víz jelképek) kerültek. Mint egyikük elmondta, a cserepeket készítő férfiak jókedvükben, esetleg némi ital elfogyasztása után „mindenfélket” rajzoltak a puha agyagba.

A legszebb felülnezei világmodellek egyikét őrzi Czugh Zsuzsa magyarszombattal fazekas a család emlékek között. E világmodellt hegykoszorú övezi, belsejében egy napábrázolás, a Föld négy sarka (hegyek) és bennük a szent folyók láthatók. E modell a sarkok hegyei mellett a folyókat is az Égbe (a Naphoz) vezető útnak mutatja.

A magyarszombattal fazekasok egyik közismert – de ma már csak kivételesen készített – terméke a gyöngyvirágos tányér. A világmodelleken általában szereplő fákat gyöngyvirágok helyettesítik, de a sarkok hegyei felismerhetők. A napisten helyét spirál jelzi.

Nos, enéhány holmi elemzése messzire vezetett, egyesek számára talán túlságosan is messzire. Mégis, e tárgyak s a hozzájuk hasonlóak – ha megmentjük őket – lehetővé fogják tenni a honfoglalók mitológiájának rekonstrukcióját, népművelési őstörténetének megírását.

KÖRMENTI FIGYELŐ
1996. augusztus 14.

Veleméri kúpcserép víz-szimbólummal, az „ak” (patak) rovással rokonával

Az aranyborjú körüljárása

Őstörténeti krimi: kik űzték (el) a csodaszarvast?

Csinos könyvecské jelent meg '91-ben — a Szabad Tér Kiadó gondozásában, *Nemeskürty István* tollából — *A bibliai örökség* címmel. A nagyszentmiklósi kincsről vett ábrázolásokkal díszített ízléses borítójának, drága műnyomó papírájának és a keménykötésnek is köszönhetően, már kézbe venni is öröm volt. Kár, hogy a kötet elolvasása után ebből az érzésből nem sok marad, lévén a mű egy komoly történelmi szakmunkának álcázott politikai üzenet, vagy inkább a magyarság számára egyfajta burkolt figyelmeztetés. Bár az is lehet, hogy aggodás? Ennek a fölismeréséhez, eldöntéséhez persze némi odafigyelés szükségesítettik, esetleg az állítások ellenőrzésére is, mert az elmúlt évtizedek módszeres történelemhamisításai a tisztáltsálat alaposan megnehezítették.

Mit is állít a jeles szerző? Nos, például azt, hogy a honfoglaló magyarok számára a Kárpát-medence a Kánaán földje volt, melyet az *Úr* visszaadott nekik, „*mint ahogyan Izráel fiainak Mózes idejében örökségül adta Kánaán valamennyi országát*” — idézi a szerző az 1358-ban íródott *Képes Krónikát*. Ebből nem az az érdekes, hogy Nemeskürty szerint a Kárpát-medence már korábban is a magyaroké (pontosabban a velük legalább az eredetihagyományukat közlő hunoké) volt — ezt *László Gyula* kettős honfoglaláselmélete is többé-kevésbé alátámasztja —, hanem a magyaroknak a „kiválasztott néppel” való párhuzamba állítása. De hogyan kerül a csizma az asztalra? A kérdés hallatlanul érdekes, mert valamilyen párhuzam valóban létezik. A Bibliában ugyanis is szerepni olyan adat található, amely egyes kérdések tisztázására a magyar őstörténet tárgyilagos kutatásakor is felhasználható.

A szerző azonban jobbára nem tisztáz, hanem akarva-akaratlan ködösít. Bár a könyv alcímében a magyar küldetéstudat történetét ígéri, annak mitikus gyökereivel, a csodaszarvasmondával szinte alig foglalkozik. Megemlíti ugyan, sőt a magyar történeti tudat hun kapcsolódására is utal, azt azonban említés nélkül hagyja, hogy a csodaszarvasmondát — a magyar küldetéstudat forrását — a hunok is ismerték. Ez pedig a történettudomány régóta tisztázott, nem csupán történészkörökben közismert adatai közül való, amelyek említés nélkül hagyása megmagyarázhatatlan hiba lenne egy alapos munkában. (L.: *Moravcsik Gyula*: A csodaszarvas mondája a bizánci írónál, 1914.)

Nemeskürty feledékenységének azonban talán van magyarázata. Szerinte ugyanis a magyarok küldetéstu-

A nagyszentmiklósi kincs 7. számú korsója

új hazába vezető utat mutatja meg. (Vö. *Nimród* feleségének, *Enéh*-nek a nevével, a magyar *anya* szóval, *Anahita* istennő nevével; vagy az i. e. III. évezred ugariti *Anat* istennő föltehetően hurri eredetű nevével!) Ez az út legtöbbször egy gázló. És itt már valóban gondolhatunk egy bibliai párhuzamra, mert *Mózes* is a Vörös-tengeren át vezette népét a Kánaán földjére.

Az ilyen bibliai párhuzamok észre nem vétele azonban könnyebben megbocsátható a szerzőnek, mert hiszen Mózes köztudomásúan nem egy szarvast követett, hanem az isten jelenlétét tanúsító tűzszlopot. Azt pedig, hogy mind a szarvas, mind pedig a tűzszlop napjelkép — tehát föltehetően egy hasonló istenképzet eltérő jelképeiről lehetett szó eredetileg —, bizonyos történelmszövegekben (urambocsá!) illetlen-

A magyar Szent Korona

data a kazáriai zsidóktól és a Bibliából (azaz végső soron szintén a zsidó hagyományból) származik. Ezt azonban nem állíthatná oly határozottan, ha a csodaszarvasmonda hun változatáról is említést tenné. Ennek a — pusztai népek között széles körben elterjedt — mondanak tudniillik éppen az új haza ígéréte a központi gondolata. Az égi eredetű szarvasúró a nyomába eredő vadászoknak a termékeny és biztonságos

ség hangoztatni. E nélkül azonban a „bibliai örökség” földérfitelten marad, pedig a Bibliában szerepel a csodaszarvas is. Igaz, aranyborjú képeiben.

A borjú joggal vetjük össze a szarvasal, mert már a csodaszarvasmonda egyik legelső följegyzője, az V. századi *Szozomenos* egyháztörténet-író is mindjárt két változatot örökölt meg. Az egyikben bögöly-üldözte tehen, a másikban pedig mene-

Szarmata szarvas

Szkíta szarvas

Hatti szarvas

külö szarvasiñ vezetö át a hunokat a meotisi gázlön. Az aranyborjú vezetö szerepére is van utalás a Bibliában, mégpedig *Jeroboám* a tanú, aki Izráel kettészakadásakor a hettiták, a hurriták területéhez közelebb fekvő, vagy általuk is lakott északi országrész királyá volt. Ő ugyanis új vallási központokat állított föl, aranyborjúkkal — mondván —: „Imhol vannak a te isteneid, óh Izrael, akik téged kihoztak Egyiptomnak földéből.” Itt nyilvánvalóan egy olyan korról szól a Biblia, amikor Mózes törzsenek, a levítáknak a vallása még nem vált egyeduralgódóvá, hanem föl-fölbukkant az ólakosság eredeti hite is. A borjú az Egyiptomból elinduló vezetö rétegének (és itt talán a híkszosok kivonulására és egy hurri vezetö rétegre kell gondolnunk) a szent állata lehetett. A pusztai bolyongás során aztán Mózes törzse különválhatott a hurritáktól, vagy esetleg egy pucsal föléből is kerekedhetett. A hurriták vallása némiképp eltérő lehetett, s nyilván ennek tudható be a Biblia későbbi elítélő véleménye az aranyborjúról és követőiről. A Biblia a győztesek értékeléséig rögzött, mintegy igazolva: jaj annak a népnek, amelynek idegenek írják a történetét!

Tehát a magyarság valóban megörizhetett olyan mítoszokat, ha úgy tesszük, küldetésstudatot, ami a Bibliában is fölbukkan. Ezek a mítoszok azonban nem Mózes néptől, hanem a másik féltől (talán a hurritáktól) származnak. Erdemes itt megjegyezni: a hurriták másik nevének, a szabírnak is közösen vagyunk örökösei. Mi, magyarok a szavartu nevet viseltük egy időben, míg Mózes népe — a pusztai népek névadási szokásainak megfelelően — a héber alakváltozatot kapta egykori uraitól. Ez utóbbi népnév egy köztes habíru alakváltozatból alakulhatott ki, amit a források által pusztai rablónak nevezett, valójában azonban jelentős katonai erővel rendelkező csoport viseltek.

Hasonló összefüggéseket figyelhetünk meg például *Nimród* alakját vizsgálva is, aki a magyar csodaszarvasomonda egyik szereplője, de hasonlóképpen felbukkan a Bibliában is. „Természetesen” róla is azt tételezik föl általában, amit *Komoróczy Géza*. Szerinte „a világtörténelmi távlatokat képező krónikások buszalmából, a Bibliából került át” a magyar őstörténeti hagyományba. Hm! Tesszik ezt annak ellenére, hogy *Krausz Sámuel* már 1898-ban (!), majd *Sebestyén László*, *Erdy Miklós*, a közelmúltban elhunyt nagyszerű *Götte László* és mások is kétséget kizáróan bebizonyították, hogy a magyar *Nimród*-történet több lényeges eleme nem származhat

a Bibliából. Csak egy eredeti pogány hagyományból, amelyet például

Beroszosz káld történetíró, a babiloni *Marduk*-templom papja is följegyeztet i. e. 280 körül. Ezt a pogány hagyományt a pusztai népek szintén ismerték, de nem a Bibliából, hanem — kimondani is szörnyű — a saját őseiktől.

Több okunk is van tehát azt gondolni, hogy az ósmagyar mitológia nem a levíták, hanem inkább a levíták által a Kánaánból elűződötték álláspontját tükrözi. Jól tudjuk: a hurriták éppen ebben az időben (az i. e. II. évezredben) árszadják el azt a szteppet, amelyről később a magyarok indulnak hont foglalni a Kárpát-medencébe. A mítoszok rokonsága tehát a történelmi adatokkal nem áll ellentmondásban. Sőt. Amint azt már több kutató is kimutatta, az Ószövetség történeteinek jó része nem eredeti sémi lelemény, hanem azok a jóval korábbi sumer mitológiából kerültek át a Bibliába. Nincs tehát szükség arra, hogy holmi csodaszarvast üző (?) kazáriai zsidókat képzeljünk magunknak, akik lelkesen hun mítoszokra oktadják az őseinket, mert ez az eredetmonda jóval korábbi Kazáriánál is és a Bibliánál is...

Ha *Nemeskürty* tanár úr ennek ellenére, kissé szabadelvűen kezelve a tényeket, mégis ezt állítja, akkor annak nyomos — bár nem tudományos értékű — oka lehet. Talán megvilágítja ezt az egyik megjegyzése: „Mindaddig, míg ez a küldetésstudat és jelképei... elevenen hatottak... addig az ország... megmaradt honfoglalás kori alakjában; amint pedig ez a mítosz értelmét veszítette és a magyar nemzet ezeréves gögijében megtagadván Szent István intelmét, túlrelmetlenné vált a „vendégnépek”, huszadi századi szóval: a nemzetiségek iránt, ... elvesztették az országot.” Mintha éppen *Nemeskürty* nem tudná, hogy voltaképpen a korábban — például menekültként — befogadott vendégnépek szaktították ki később az ország testéből Erdélyt és a Vajdaságot. Mintha nem tudná, hogy Magyarország ma — mindezek ellenére — is nagyvonalúan befogadja a menekülteket és szerfölött türelmes a nemzetiségekkel. Az eszmefuttatása tehát történetileg értelmezhetetlen, de a szerző talán nem is történelmi, hanem időszér politikai munkának szánta a művét. (A rejtjelezett politikai üzenet lényegét meg kell fejteni, ezért tévedhetek is.) Neidn arra akar inteni bennünket a szerző, hogy elveszítjük a maradék országunkat is, ha nem leszünk türelmesek, „választott” nemzetiségünkkel?

A kötet megjelenését a Magyar Hitel Bank Rt. — a közelmúltban nagy ricsaj közepette leváltott, liberális kötődésűről közismert — vezetőinek támogatása tette lehetővé. Ők talán tudják a hiteles, „aranyfedeztet” választ.

MAGAZIN

1993. január 1. HETI MAGYARORSZÁG

Az ezüstdénár a Nimród tamgával, Kardos Judit fényképe alapján rajzolta a szerző.

Hunok, onogurok, és magyarok

A magyarság mondai őseit szimbolizáló jelkép különböző előfordulásai azt a délről északra, majd keletről nyugatra történő vándorlást dokumentálják, amelyben őseink is résztvettek és amelynek emléke a csodaszarvas-legendában is fennmaradt.

A tamga itt bemutatott 12. századi magyar előforduláshoz legközelebb a bolgár változat áll, amelyet a 7–9. századi bolgár emlékekről, pl. a pliszikai uralkodói központból is ismerünk. Tudva azt, hogy a bolgárok és a magyarok a honfoglalást megelőzően közös hazában éltek valahol a Kaukázus északi előterében, az onogur törzsszövetség keretein belül, valamint azt is, hogy a bolgár fejedelmi lajstrom Attila hun uralkodó fiának nevével kezdődik, a magyar fejedelmek középkori krónikáinkban fennmaradt felsorolása pedig Attila nevét is tartalmazza – önként adódik a következtetés: a nemzetséggel erősíti a két királylista hiteltét. Azért őrizte meg a nemzetségi szimbólumot mindkét dinasztia, mert az a közös onogur örökség része, a közös onogur (=hungar) származás jelképe. A fentiek egyúttal azt is valószínűsítik, hogy a tamga a hun ősoktól maradt ránk, akik jelentős szerepet játszhattak az onogur törzsszövetségben. Hogy aztán ezek a hun ősök az egész népnek, vagy néhány törzsnek,

A magyarság hun eredet-hagyományának keletkezése a történelemtudomány tisztázatlan kérdései közé tartozik, amelyik mindmáig megosztja a kutatókat. Németh Gyula, neves orientalistánk, 1940-ben így jellemezte a helyzetet:

„A hunok a magyarok ősei: ez volt nálunk a közfelfogás talán. már az Árpád-korban. „Huni sive Hungari” mondja Thuróczi a 15. században, a hunok és a magyarok azonosak, Attila a magyarok királya – s ezzel a felfogással találkozunk a következő századokban (...) Ezzel a felfogással szemben áll újabbkori tudósaink egy része, nagyobbára kiváló emberek, akiknek nagy részük van az újabb magyar tudomány kialakításában; ezek azt tanították, hogy a magyarságnak semmi köze sincs a hunokhoz s a hun-magyar rokonság gondolata tudós kitalálás.”

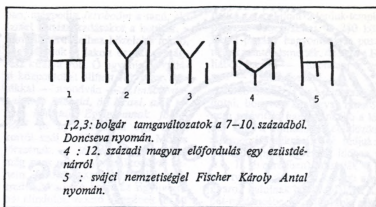
Az azóta eltelt 50 években a helyzetben alapvető változás

nem következett be, a kutatók ma is eltérő álláspontokat képviselnek ebben a kérdésben. Annak ellenére, hogy néhány újabb adat Thuróczyt látszik igazolni és cáfolja a „nagyobbára kiváló” tudósaink fenti tanításait. Ezen újabb adatok egyike a címerként használt Nimród tamga (tamga = tulajdonost, nemzetséget vagy törzset szimbolizáló jel) előfordulása egy 12. századi magyar ezüstdénáron, amelynek őrzője a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtára.

A Nimród tamga azon – egymással genetikai kapcsolatban levő – törzsjelek, nemzetségsíjlek és írásjelek összefoglaló neve, amelyek eredeti grafikai alakja lényegében megegyezett az Orion csillagkép rajzával, és amelyek azonos fogalomkörbe tartozó jelentést hordoznak. Ez a jelentéscsoport a bronzkori Közéletről származó, egymással rokon férfi termékenység- és hadisten kultuszokhoz (pl. a sumer Ninurta vagy a magyar Ménrót/Nimród alakjához), illetve az ezekkel összefüggő eredetmondákhoz kapcsolódik. Nimród a csodaszarvas-mondában Hunor és Magor apja, aiktól a hun és a magyar nép származott.

esetleg csupán az uralkodócsaládnak voltak-e a felmenői, azt a további kutatásnak kell tisztáznia. Nem feledkezhettünk meg ugyanis arról, hogy a csodaszarvas mondája két testvérnépről beszél. Ezt értelmezhetjük úgy, hogy a két nép származása, kultúrája, nyelve azonos, vagy rokon volt, de a történelme lényeges részletekben eltért egymástól — a hunok és a magyarok azonossága tehát csak részleges lehetett.

Új lehetőséget kínál a kérdés vizsgálatára a svájci Anniviers-i völgy lakóinak eredethagyománya. Ők ugyanis — amint azt a Magyar Televízió közelmúltban bemutatott filmje is dokumentálta — hun eredetűeknek vallják magukat. Ez a különös népcsoport több mint száz éve foglakoztatja a történészeket, akik vagy Attila hunjaira, vagy a kalandozó magyarokra vezetik vissza a völgy lakóinak eredetét. Nyilván nem véletlen, hogy ezeknek a svájci hunoknak a honfoglaló magyarokhoz hason-

lón — ősi rovásírásuk (az írás elnevezése arra utal, hogy az írást késsel fába rótták) és a rovásjegyekhez hasonló családjegyeik (tamgáik) is voltak — és hogy ez utóbbiak között a Nimród tamga néhány változata is megtalálható.

Ezek a családjegyek évszázadokon keresztül a család tulajdonában levő ingó és ingatlan vagyontárgyak jelölésére, házjegyként, marhabélyegként, esetleg aláírás gyanánt szolgál-

tak — és változatlanul, vagy alig módosult formában fennmaradtak napjainkig.

Igy felhasználhatók a család és a nép származásának bizonyítékaiként, amely bizonyítékok feleslegessé teszik a vitát arról, hogy hunok avagy magyarok telepedtek-e le a svájci völgyben, hiszen egyre valószínűbb, hogy „Huni sive Hungari”, a hunok és a magyarok azonosak, a hun eredethagyomány pedig a magyarság ősi öröksége.

VARGA GÉZA

MAGYAR CSERKÉSZ

XXIX. évfolyam 12. szám 1990. december

A népneveinkben rejtőző mítikus ős:
a megszemélyesített világoszlop szobra.

Sziklatestű hettita hegyisten Hattusasból (Kr. e. XIV-XIII. sz. Az onogurban és a magyarban (vö: Muagerisz) felismerhető ogur vagy ager elem az egy őstől származó népek neveiben fordul elő. Őg úr (mai magyarsággal „ék úr”) megjelenik a Bibliában is, mint óriás. Az izraeliták honalapítása előtt Őg Básán királya. Északra költözését követően jelentek meg a sztyeppén a szkíták.

Magyarok a szláv írásbeliség bölcsőjénél

Németh Gyula szerint a magyar rovásírás betűsora az ótörök, a görög és a szláv glagolita írás jeleiből lett utólag összeállítva és alapját azok az ótörök betűk alkotják, amelyeket eleink az időszámításunk szerinti hatodik század vége felé, vagy azt követően ismertek meg, talán a Fekete-tenger vidékén.

A fenti elképzelés tarthatatlanságát Simon Péter bizonyította be. Álláspontja szerint a magyar rovásírás nem tetszés szerint, innen-onnan összekapkodott jelrendszer, hanem egészében a betűírás legősibb alapjaitól keletkezett.

Most a Konstantin-legenda egyik ide tartozó, de eddig teljesen nem méltányolt adatára szeretném felhívni a figyelmet.

A glagolita írást 861-ben megalkotta Konstantin (másik nevén Cirill) a bizánci birodalom szlávok lakta területein kezdte - végül sikeresnek bizonyult - tevékenységét, amelyet azonban több körülmény is hátráltatott. A bizánciak ugyanis a birodalom határain belül élő szlávok elgörögösítése eszközének tekintették a

Rasztiszlávnak tanítóokra volt szüksége az önálló mórva egyház megteremtéséhez, amivel a morvának a frank birodalomtól való függetlenedési törekvéseit kívánta kifejezni. A terv nem kis horderejű volt, de a megvalósítást akadályozta a nyugati egyházban igen elterjedt és ezidőtájt csaknem uralkodóvá vált triglossziaelv. E szerint az istentiszteleteket héber, latin, vagy görög nyelven kellett megtartani, mert Pilátus ezen a három nyelven íratta fel Krisztus elítélésének okát a keresztre. (A triglosszia elv mögött valójában az a tapasztalat húzódott meg, hogy a nép nyelvében tartott istentiszteletek magukban hordozták az eretnokség kialakulásának a lehetőségét is.)

Azóta ezek a szempontok vesztettek a jelentőségükből, és ma már sokunk számára képtelen ötletnek tűnik az, hogy egy nép ne dönthesse szabadon a saját nyelvhasználatát illetően. Ahhoz azonban, hogy ennek a képtelenségét Európa elfogadja, ezer évnél kellett eltelnie. Konstantin még komoly harcra kényszerült a triglosszia ellen. A cél érdekében Velencébe, majd Rómába ment, meggyőzni az egyházat és a pápát arról, hogy szükséges és lehetséges a pápai irányítású, de szláv szertartásnyelvű egyház megszervezése. Sikerében nem kis szerepe lehetett a tudós Konstantin értelemre ható és mély humanizmusról tanúskodó érvelésének:

Nem ugyanazon levegőt lélegezzük be mindnyájan? Hogy nem szégyenlítek, hogy csak három nyelvet határoztok meg, az összes többi törzsnek és népnek pedig azt parancsoljátok, hogy vak és süket legyen?

Konstantin a vita során még tizenkét népre hivatkozott, amelyik a saját nyelvét használja az istentiszteleteken, ráadásul a latin, a görögön és a héberen kívül több - saját írásbeliséggel rendelkező - népet is felszámol, köztük a turkokat, akiket a bizánciak az időtájt a magyarokat értették.

A Konstantin legendában fennmaradt érvelés hatásos volt: elnyerte a pápa jóindulatát és jóváhagyását, így némi joggal mondhatjuk azt, hogy a magyar írás léte előmozdította a szláv írásbeliség megteremtését.

Konstantin, a Kaukázustól északra elterülő Kazáriában tett látogatása során találkozott magyarokkal, ennek a találkozásnak az emléké a legendája megőrizte. Lehetséges, hogy ekkor megismerte a magyar rovásírást is, és a később összeállított glagolita betűsora ezért került két, a magyar írás megfelelő jeléhez nagyon hasonló jelforma.

A magyar betűk - a fába rovasznak megfelelően - jellegzetesen szállakások és így archaikusabbaknak tűnnek, míg a glagolita betűk a pergameire írás lehetőségeihez igazodva több görbe vonalat tartalmaznak. További lényeges különbség az is, hogy a magyar írás egyes jelei mögött sejtetni lehet az egykori akrofón értéket, az egykori fogalomírás (képírás) maradvékaként. Ez azt jelenti, hogy a rovásírás jelei egykor nem csupán egy hangot, hanem egy fogalmat is jelölhettek (erről a következő számokban bővebben is írunk). A glagolita írás esetében ilyen akrofón értékről szó sem eshet - és ez a másodlagos jellegére utal. Logikusabb tehát annak feltételezése, hogy a magyar írásból kerültek a közös jelek a glagolitába és nem fordítva.

Varga Géza

Irodalom:

H. Tóth Imre: Konstantin-Cirill és Metód élete és működése, Budapest, 1981.

Németh Gyula: A magyar rovásírás. - A magyar nyelvtudomány kézikönyve II. 2. Budapest, 1934.

Simon Péter: A magyar "rovásírás" történelmi jelentősége és eredete, Magyar herold, forráskönyv és címtári évkönyv, Nr. 1., Budapest, 1984.

a	+
b	⌒
c	⌒
d	⌒
e	⌒
f	⌒
g	⌒
h	⌒
i	⌒
j	⌒
k	⌒
l	⌒
m	⌒
n	⌒
o	⌒
p	⌒
q	⌒
r	⌒
s	⌒
t	⌒
u	⌒
v	⌒
w	⌒
x	⌒
y	⌒
z	⌒

A Konstantin által alkotott legregibb szláv írás (a glagolita) betűsora és a magyar rovásírás két jele, amelyek hatással lehetett az íráskultúra fantáziájára

kereszténység terjesztését, ezért nem vették szívesen a népnyelvi istentisztelet (és az ezt lehetővé tévő szláv írásbeliség) megteremtésére irányuló kísérleteket. Konstantin ezért - elfogadva Rasztiszláv mórva fejedelem meghívását - a mórva fejedelemségbe helyezte át tevékenységét.

KOMÁROMI LAPOK

1992. június 5.

Évzáró Casino

Kóta Marianna

Ahogy a megfáradt vándor a hosszú út után szükségét érzi a forrás vizében felfrissülni, a csobogó patak mellett megpihenni, erőt meríteni a folytatáshoz, oly fontos a hétköznapiak taposómalmából nekünk is időnként felülemelkednünk.

Ilyen testet-lelket felüdítő eseménynek voltak részesei a Polgári Kör és a Kulturális Műhely tagjai, akik barátaikkal, családtagjaikkal jöttek össze a velemeri Cserépmadár szálláson, hogy „megmossák arcukat” az együtt-lét örömeiben, hogy a közös munka, szórakozás mellett a kultúrának is áldozzanak.

A házigazda (Varga Géza keletkutató) pohárköszöntője után hamar ott-hon érezhették magukat a vendégek a régi parasztházból kialakított fogadóban és környékén. A pajtásból egy vetítő, egy magnó, néhány ülőalkalmatosság beállítását után „Kultúrpa-jta” lett, miközben a gyerekek az udvart, a kertet vetétek birtokba. A hosszúra tervezett délutánt, estét, éjszakát tartalmas előadások, kötetlen beszélgetések, főzés és közben poharazgatás töltötte ki.

Amíg az özpörkölt csendesen fortogott, meghallgattuk házigazdánk vetített képes előadását a rovásírás eredetéről. A keletkutató történész rávilágított, hogy milyen (feltűnően) sok hasonlóság van a kínai tálon található jelek, a mongóliai sziklarajzok, a szienzi frás, valamint a türk, avar, hun, szkíta, magyar rovásjelek között. Valamennyi népnél visszatérő motívum a víz, a szent folyó, az eget érő fa, mint az ősi világmodell képei. Megtudtuk

Balogh István Péter: Cserépmadár szállása emlékező

azt is, hogy a vallási szimbólumok váltak frásjellel, melyek esetenként egyedi hangok, fogalmak vagy betűösszevonások (ligatúrák) lehettek. Sajnos azonban még sok mindent homály fed, mivel az írástörténet sokáig agyonhallgatott, félremagyarázott része volt a történelemtudománynak. A téma iránt érdeklődők elmélyedhetnek Püspöki Nagy Péter, László Gyula, Bakay Kornél műveiben.

Vacsora után Lakatos József sárvári festőművész diakepeiben gyönyörködhattunk, melyek a honfoglalás kori művészetet tárták elénk.

Sajnálattal állapítottuk meg, hogy mai iskolarendszerünk milyen kevés

hangsúlyt fektet e témára, amire pedig méltán büszkéek lehetnénk, hisz páratlanul gazdag, értékes, kifinomult kultúra nyomai tárnak elénk. (Azt csak zárójelben jegyzem meg, hogy a rovásírás is csak a cserkészzetben tanítják.)

A legelszántabbak, s a többség ilyen volt, már éjszakába nyúlóan hallgatta „Az árpásáv a kultúrfigők szimbóluma” című előadást házigazdánk tolmácsolásában.

Talán nem túlzás azt állítani, hogy minden jelenlévő számára hasznos és jó élmény volt ez a „Casino”. Egy kicsit mindannyian közelebb kerülünk őseink világához – és egymáshoz.

Az Írástörténeti Kutató Intézet nyári néprajzi táborát szervez minden év júniusában a velemeri Cserépmadár Szálláson. Program: néprajzi adatok és tárgyak gyűjtése; kirándulások az Őrségben és környékén; őstörténeti, mitológiai, néprajzi, írástörténeti előadások; népi mesterségek gyakorlása: bútorkészítés, fafaragás, bútorfestés, lekvárfőzés hozott és helyszínen szedett gyümölcsökből, gombaszedés, főzés bográcsban, szalonnasütés, ismerkedés a máig élő népi fazekassággal; a Sindűtmúzeum régi bútortextil-, agyag- és kovácsmunkáinak megtekintése stb. A programot a jelentkezők (legalább 4 fő) egyéni igényeit figyelembe véve állítjuk össze. Jelentkezni lehet egyénileg vagy csoportosan, június folyamán tetszőleges időpontokban és időtartamra. A szállás a műemlékjellegű összkomfortos parasztházban a tábor résztvevőinek kedvezményes, a foglalkozások és az előadások ingyenesek, az ételmezés (egyéni, vagy közösen megszervezve) és az utazás önköltségen oldható meg.

9946, Velemér, Fő utca 7., tel: (1)246-3127; vagy (94)444-314

Rovásírásunk megújításáról

Az antik írásrendszerek többsége feledésbe merült - legfeljebb kutatók olvassák fennmaradt emlékeit. Alig néhány írásrendszer van csupán, amelyet az ókortól napjainkig folyamatosan alkalmaznak. Közéjük tartozik a latin ábécé, a germán rúna, a kínai írás és a székely rovásírás is, amely írások sohasem koptak ki a használatból, mindig ismertek és alkalmazta őket legalább néhány frástudó. Amíg azonban a latin, germán és kínai írások egy vagy több írásreformot is megélték, a székely írás történetében ilyenről nincs biztos tudomásunk. Mivel a történelmi változások előbb vagy utóbb a legerősebb birodalmakat is elcsöpörték, nem lehetjük, hogy e forgószékben megújították a székely írást érintetlenül hagyták volna. Néhány jelből következtetni is lehet a lezajlott változásokra, amelyek a régmúlt időkben megújították a székely rovásírás elődjének alkalmazását: ilyen lehetett a preírásról¹ a hieroglif-, majd a betűírásra való áttérés; a jelek számának gyarapodása, jelentésüknek, hangalakjuknak, valamint grafikai formáinak módosulása; az írás irányának ingadozása² az íráshordozó anyagától függően stb. Csak azok az írásrendszerek maradtak fenn, amelyek a megváltozott körülményekhez alkalmazkodni tudtak s minden időben a lehető legjobb megoldás³ kínálták az frástudók számára.

Szükség van-e írásreformra?

Nemzeti írásunk kialakulása óta az íráshasználat körülményei jelentősen megváltoztak, ezért az írás reformja elkerülhetetlen. A székely rovásírás születésének pontos időpontját nem ismerjük, de képi jelrendszere alapján a sumér írásrendszereknél is öregebb vallásos szimbólumokkal hozható kapcsolatba. Jelei egykor hieroglifák voltak s ezek egy részét napjainkig megőrizte.⁴ Az utóbbi

évezredben a rovásírás használata a latin írás elterjedése miatt háttérbe szorult - a Mátyás korabeli, tudósok támogatta reneszánsza nélkül talán nyom nélkül el is enyészett volna. E háttérbe szorulás okozta, hogy a magyar íráshasználatnak - a papír alkalmazásának megfelelő - korszerűsítése féltőn megrekedt s fennmaradt rovás emlékeink egy átmeneti állapotot tükröznek.

A korábban a magyar nyelv rögzítésére legalkalmasabb (tehát a kor színvonalán álló) rovásírás a latin-magyar írással folytatott versenyben egyes területeken lemaradt (ma már nem korszerű). A történelmi rovásjelsorok eltérnek egymástól, kiegészítések nélkül egyiket sem lehet mai alkalmazásra ajánlani. Egyes hangoknak több jele is van, más hangoknak pedig nincs külön jele. E miatt a hagyományos ábécékkel nem tudjuk megkülönböztetni például a *vagdny* és a *vágány*, az *áru* és az *ár* szavakat. A tintával papíra írás szokásának, vagy a hazánkban elterjedt szövetszerkesztőknek nem felel meg a jobbról balra való sorvezetés. A ma használt betűk, írások szépsége, grafikai kialakítása, stílusa sem mindig példa értékű.

El kell döntenünk: halott, vagy élő írás legyen-e a rovásírás? Az évszázados írás emlékek olvasgatásához valóban nincs szükség új ábécére. Amennyiben azonban élő írásnak tekintjük és holnap is tömegesen alkalmazni akarjuk, akkor - a hagyományok tiszteletben tartása mellett - meg kell újítani s a kor követelményeihez kell igazítani. A megújítás és megőrzés arányát úgy kell megválasztanunk, ahogy azt a szükség és a lehetőség diktálja s kényelmesen használható írást kell alkotnunk. Az írásrendszer bizonyos elemeit meg kell változtatni, mert reform nélkül nehezebb életben tartani és az újabb generációknak megtanítani a rovásírást. *„Ha ragaszkodnánk a hagyományokhoz, akkor tulajdonképpen fűzfavesszőkre kellene vésnünk a szerelmesleveleket, merthogy a korabeli divat ezt követelte meg.”* - írja Lovas Lajos.⁵

Miért változnak az írásrendszerek?

Az írásrendszerek megújulása általában a nyelv, vagy az íráshordozó (az írástechnológia) megváltozásához kötődik.

A zömmel szabályos hangkiosztású egyszótagú szavakból álló nyelveknek - mint például a sumer, a kínai és a japán - megfelel a szó- vagy szótagírás. Egy ilyen rendszer azonban a legkevésbé sem lenne alkalmas a többszótagú szavakból felépülő, magánhangzótorlódásokat is megengedő, ragozó nyelv - például a magyar - számára. Ezért a magyar írás már a kezdetektől a legkorszerűbb betűírás lehetett s a nyelv lényegében ugyanaz amarról az írás teljes története során. E

¹ Mai preírások: a fejfák, a közlekedési táblák, a címerek, a fazekasok jelrendszere stb.

² A hieroglif jellegű, vagy szimbólumszerű alkalmazásokon a sorvezetés változó volt (lásd a sopronkőhidai sótörténet)

³ A „lehető legjobb írásrendszer” fogalmát azonban nem könnyű meghatározni, mert az koronként, esetenként és a céloktól függően is változó. Amennyiben például a székely írást széles körben kívánjuk alkalmazni, akkor csak a balról jobbra haladó sorvezetés lehet korszerű, mert ez a legkézenfekvőbb, a jelenlegi írástechnológiáknak (a számítógépnek, tollnak és jobb kézfejük anatómiájának) ez felel meg a legjobban.

⁴ Például a capita dictionum-nak nevezték és sokáig nem értett székely jelek is hieroglifák.

⁵ A rovásírás reneszánsza, Új Magyarország, 1996. I. 27.

tökéletes hangrögzítés eredményeként - a hosszú magánhangzókát leszámítva - nyelvi okok miatt máig nem volt igazán szükséges a rovásírás megváltoztatására.

Megváltozott azonban az íráshordozó: ma már nem fába rójuk, hanem zömmel papírra, esetleg számítógéppel írjuk a rovásjeleket. Eredetileg a görög, etruszk és latin írás is rovásírás volt, amelyet később márványba, viaszos táblákra, pergamenre és papírra alkalmaztak. Az újabb íráshordozókra való áttéréssel egyidejűleg a latin írás szervezése is ingadozott egy darabig: fennmaradtak jobbról balra írt, vagy busztrófedon (ökörszántás) szervezésű latin írásműveik is. A papírra írás szokásának térnyerésével aztán végérvényesen rögzült a balról jobbra haladó mai írásirány. Ez a folyamat elkezdődött és dokumentálható a székely írás fennmaradt emlékein is, de az írás háttérbe szorulásával e változás félúton megakadt. Ez okozta azt az írástalál kiagyalt modern téveszmét, hogy rovásírással papírra is csak jobbról balra lehet írni. Ilyen szabály azonban nincs. A kérdés az, hogy az ilyen és hasonló - sohasem létezett - szabályok kötelezővé tételével meg akarjuk-e akadályozni a székely írásrendszer természetes továbbfejlődését, vagy az általános törvényességeknek megfelelően azokat a kezdeményezéseket támogatjuk, amelyek megfelelnek az új íráshordozóknak? Nyilvánvaló, hogy a székely írásrendszer is az íráshordozó és az írástechnológia által megszabott irányokba kell fejleszteni, ha korszerű és tökéletes írásként kívánjuk megőrizni.⁶

Szükség van-e a rovásírás használatára?

A rovásírás használatára a jelentősen megváltozott körülmények között is, ma is szükség van. Sohasem feledhetjük, hogy az egyik legnagyobb nemzeti kincsünkön van szó, amelynek megismerése és alkalmazása minden magyar ember kötelessége, bármilyen legyen is erről az Akadémia urainak nem hangoztatott álláspontja.

Pénzzel, vagyonnal, új autóval dicsekedni nem igazán rokonszenves dolog. A rovástudásunkra

azonban büszkék lehetünk, mert a tudás isteni ajándék, s különösen az írástudás az élen szerepel a hagyományos magyar értékrendben - legalább a bronzkor óta. Örizzük hát meg és legyen büszkeségünk tárgya ma is, mert ebből sokkal jelentősebb gyakorlati hasznunk is származhat, mintsem azt gondolnánk. Például rovásjegyeink hieroglif előképeinek szimbolikája segít megismerni a régiek társadalomfelfogását, az pedig felhasználható mai alkotmányos gondjaink megoldásában. Az ősi mitológia - áthatva a tömegeket - anyagi erővé válik és megtartja a nemzetet.

E mellett mindennapi célokra is fenntarthatjuk e több ezer éves íráshagyományt. Egy fából készült szerszámmal a tulajdonos nevét rovásbetűkkel célszerű felírni, de készíthetünk épületfeliratot, névjegyet, kulcstartót, ajtócímkét - de seregnyi más hétköznapi és ünnepélyes alkalmazáson is szerepe lehet még a rovásbetűtnek. Ma is vannak, akik rovásírással leveleznek a kedvesükkel, vagy jegyzetelnek egy előadásra(!), de megjelentek már rovásírással bélyegek, képeslapok, hirdetések, névtáblák, pénzérmék, fejléctűkben rovásírással szöveget hordozó könyvek és újságok is. Bizonyos társadalmi csoportoknál - például a cserkészek között - állandó igény mutatkozik a rovásírás oktatására és alkalmazására. A rovásírás e fokozódó érdeklődésnek köszönhetően piaci tényezővé is vált, ma már érdemes az üzleti tervek készítésekor erre is gondolni.

A megszállók kivonulása óta növekedett a rovásírás tudományos, művészeti és mindennapi jelentősége. Forrai Sándor több rováskiállítás szervezett, Csete György pusztaszeri templomában építészeti elemként jelenik meg a rovásjelekkel ékesített oszlop, Csete Ildikó (az olvashatóság kedvéért balról jobbra írt!) rovásírással templomi zászlókat állít ki, se szeri, se száma a Székelyföldön (például városnév-táblán, székelykapun) és máshol felbukkanó új alkalmazásoknak. Tólos Géza a rovásírással foglalkozó, jelentősen megszorodott tanulmányok bibliográfiáját készíti. Az utóbbi időben még Róna-Tas András is elfogadta rovásírással írt történelmi feljegyzések egykori létezésének lehetőségét.⁷

Többek szerint távlati célként tűzhetjük ki magunk elé a rovásírás visszahelyezését ősi jogaiba a latin írás helyett ezt kellene általánosan alkalmaznunk. A nyilvánvaló nehézségek ellenére sem tekinthetjük ezt megmondólóra sem érdemes, eltűzött igénynek. A rovásírás nem csak a magyarságnak, hanem a világnak is pótolhatatlan értéke s ennek megfelelő tiszteletet és alkalmazást kíván. Nem is lenne ez az írás-reneszánsz példa nélküli, hiszen a maroknyi mongol nép is most

⁶ A héber és az arab írás anakronisztikus szervezése a perifériákra szorulásnak és a gyakran éppen ezért túldimenzionált, vallásos jellegű hagyománytiszteltetnek köszönhetően maradt jobbról balra irányuló. Az arabok a gyarmati sor, a zsidók pedig a szétszórtság miatt sokáig nem rendelkeztek saját államisággal, ezért írásuk is elmaradt az írásfejlődés főirányától, írásuk nem vált valódi, fejlett betűírássá. Sok gondot okoz például őstörténészeinknek, hogy a mohamedán forrásokban fennmaradt magyar nevek olvasata nem egyértelmű, mert φ keleti írások - magánhangzók híján - alkalmatlanok az idegen szavak visszadására. E korszerűtlen rendszereket nem tekinthetjük példának a már most is fejlettebb székely rovásírás megújításakor.

⁷ Róna-Tas András: A honfoglaló magyar nép élete, Balassi Kiadó, 1996., 321. o.

tanulja újra a cirill ábécé miatt háttérbe szorított ősi (ujgur) írást.

Ki újíthatja meg a székely írást?

Az írásrendszereket az őket alkalmazó népek legjobbjait teremtek és reformálták meg. A szláv írást szláv, az örmény írást örmény tudós alkotta meg uralkodói utasításra, tudományos munkássága részeként. A székely írást (amelyet hun, szkíta és magyar írásnak is neveztek) a székelyek, hunok, szkíták és magyarok jogosultak megváltoztatni.

Királyunk nem lévén, uralkodói döntésre nem várhatunk. A jelenlegi illegitim alkotmányos helyzet kihasználásával uralomra került és a Magyar Tudományos Akadémia magatartását is meghatározó körök álláspontja pedig eleve nem lehet mértékadó. Így a rovásreform népi kezdeményezésre indul el, s mint ilyen, példa nélküli lenne a történelemben. Éppen ezért különös gonddal kell ügyelni a reform folyamatára, annak szervezésére és eredményességére. Magyarországot, a magyarság több évezredes kulturális értékeit képviseljük.

A feladat valójában nem igényli több kutató együttműködését, mert egyetlen tájékozott ember is tud jó betűsört alkotni, azt nyilvánosságra hozhatja és a használatát el is terjesztheti. Az együttműködésre azért van mégis szükség, hogy az új betűsört minél nagyobb vita hitelesítse s hogy az eredménynek közösségi döntés jellege legyen. Ez azonban nem fontosabb szempont a minőségénél.

Az elkezdődött rovásreform

Több próbálkozás utal az új betűsör iránti valóságos igényre. A hiányosságok egy részére megoldást kínál modern betűsört ajánlott többek között Magyar Adorján, Forrai Sándor, Libisch Győző, Szemerey Zsolt, Gyenes József, Tálos Géza, Für Zoltán és e sorok szerzője is.

Az új ábécék jó gondolatokat tartalmaznak, de részben eltérnek egymástól, mert egyik sem kínál tökéletes megoldást. A tökéletes írás fogalmának meghatározása előtt erre nem is kerülhet sor. Elsőként tehát az írásreform elveit kell kialakítani, amelyek alapján a korszerű és egységes írást létre lehet hozni. Ezért hívja fel közös munkára a kérdés szakértőit a „Nap Fiai” alapítvány, az Írástörténeti Kutató Intézet, a Honfoglalás Társaság és az Ómagyar Kultúra rovásírás szakosztálya.

Forrai írásreform elvei

Forrai Sándor, Sándor Klára, Szemerey Zsolt és Für Zoltán is foglalkozott a reform szempontjaival, ezeket részben felsorolom és kiegészítem: megpróbálom megfogalmazni azon legfontosabb ellentmondásokat, amelyek megértése nélkül a tökéletes rovásábécét nem alakíthatjuk ki.

1., „Az ábécé ne tartalmazzon kitalált jegyeket” - írja Sándor Klára. E rokonszenves

törekvés azonban korántsem valósítható meg könnyen és maradéktalanul. A régiek például egy jellel jelölték a hosszú és a rövid magánhangzókat is. A reform során a korábbi közös formák változatai felhasználhatók a hosszú és rövid magánhangzók külön jelölésére, ezek mégis új - mert önkényesen leszűkített jelentésű - jelek lesznek. A változatlan formájú, de a reform következtében megváltozott jelentésű, immár csak rövid vagy csak hosszú magánhangzókat jelölő betűk részben kitalált jegyek lesznek. A betű ugyanis a forma és a tartalom egysége s bármelyik oldal megváltoztatása (részben) új jelet eredményez.

A rovásreform tehát nem képzelhető el új elemek megjelenése nélkül, mert a reform szükségképpen és elsősorban mégis csak újítás. Egy apró változás kedvéért cserébe le kell mondanunk más, régi sajátosság megőrzéséről. S így vagyunk minden változtatással: el kell döntenünk, hogy a nyereség arányban áll-e a veszteséggel. Például a hosszú és rövid magánhangzók megkülönböztetése miatt megváltozik az ábécé jelleinek száma, amelynek pedig tipológiai és korhatározó jelentősége volt bizonyos antik írásrendszerek esetében. Amennyiben pedig ragaszkodunk a jobbról balra haladó sorvezetéshez, akkor elveszítjük a rovásírás *tökéletes írás* jellegét - amivel pedig egykor rendelkezett.

2., Minden írásjegy legyen határozottan

egyedi, másikkal ne legyen összetéveszthető még elírás esetén sem - fogalmazza meg Szemerey Zsolt. Ez a fontos céltűzés azonban ellentmondani látszik az előző szempontnak. Elírás esetén különösen sok gondot okozhat ugyanis az egymáshoz hasonló „i”, „j” és „d” megkülönböztetése. Azaz a régi jegyek megőrzése egyúttal a régi problémák megőrzését is jelenti s a tökéletes megoldás valamiféle kompromisszumot jelenthet csak a különféle, egymásnak ellentmondó irányelvek között. Az „i”, „j” és „d” (és általában a formailag hasonló jelek) írásakor törekedni kell arra, hogy a jelformák egymástól eltávolodjanak - még ha ez egyúttal a régi formák némelyikétől való eltávolodást jelentené is.

3., Az írásjegy legyen könnyen róható -

mondja Szemerey Zsolt. Haszná-e követelménynek, hogy a rótt és az írt jelsor nem fog jelentősen különbözni. E természetes igény azonban azt is sugallja, hogy az írás rótt állapotát tekintsük „régii” állapotnak, s a rovásírás rótt stíluskorszakát tekintsük követendőnek és fenntartandónak. Ez kézenfekvő megoldásnak látszik, mert ez felel meg az ősrásunkhoz kapcsolódó közhiedelemnek: hogy ugyanis ez az írás rovásírás, amit eredetileg fába róttak. E jogos hiedelem mellett eltörpül a tény, hogy egyetlen fába rótt rovásmémünk sem maradt fenn s korántsem bizonyos, hogy a magyar írás legősibb technikai formája valóban a rovás volt.

Gyenes József szerint a papírra írás szokásának általánossá válásakor „A rovásbot száik kalodájába szorított, olykor kegyetlenül eltörött magyar írásjegyeknek csaknem a fele visszanyerte eredeti formáját: telibbek, szebbek lettek. A fa erezése miatt kénytelen-kelletlen magukra vett ábruhájukat levették és újra megjelentek a szabályos kör-, félkör-, kereszt- és létra-alakzatok. ... Nem a rótt betűk voltak előbb, hanem az írott betűk! ... táltosok írták papiruszra, nyírfa-kéregre, bőrre vagy karcolták puha agyagtáblákkal És nem is az un. „történelmi korban”, a bronzkorszakban, hanem ... évtizedekkel előbb, a történelem előtti korszakokban!”

Gyenes Józsefnek a rovásírás korai előzményeire vonatkozó álláspontját magam is megerősítem, mert adatokkal (például a 12 ezer éves Mas d' Azil-i kavicsokkal) és összefüggésekkel (mitológiai magyarázatokkal, néprajzi párhuzamokkal) jól alá lehet támasztani. Mégis - ennek ellenére is - a rótt korszak betűit javasolom mintának választani, mert e stílus felel meg legjobban a székely írás fennmaradt emlékeinek, jellegének és róla alkotott elképzeléseinknek - így marad az új ábécé is magyar rovásírás. Ettől csak olyan esetekben kellene eltérni, amikor nem találunk megfelelő róható betűformát s ezért későbbi korok pennával írt jeleiből kell kiegészíteniuk a javasolt ábécét. Ilyen az „o”, „6”, „ö”, „ö”, „ü”, „ü” betűk esete, amikor is nincs elegendő, az egyéb feltételeknek is megfelelő (pl. páronként hasonló) s egyúttal róható jelforma.

Ösírásunkat azonban nem újíthatjuk meg hibátlanul, ha nem fordítunk gondot az írás kialakulásának és történetének megismerésére, ha nem ismerjük az egyes székely jelek képjel-előzményét és szó-értékét, néprajzi párhuzamait s nem tartjuk szem előtt Gyenes József figyelemre méltó gondolatát. Egyik rovásjelünket sem tekinthetjük pusztá vonalnak, amelynek változatai között kényünk-kedvünk szerint turkálhatunk és választhatunk, mert valamikor eleven élet lüktetett bennük (vallásos fogalomjelentést hordoztak) s ez ma is alázatra kötelez. Amennyiben például választani kívánunk a többféle alakú „ty” betű között, akkor azt célszerű választanunk, amelyik a leginkább felidéri az egykori „aty” hieroglifát.

A székely rovásírás története több nagy korszakból áll s ha a rótt korszakot tekintjük megcélunk, akkor nem az eredetit, hanem csupán a tegnapi előtti választjuk a reform kiindulópontjaul.

4., A beszéd minden hangzójának legyen meg a saját írásjegye! - írja Szemerey Zsolt. Ez azonban azt is jelenti, hogy a zárt „e” betű megalkotása elől sem zárkozhattunk el eleve. Ha ezt megcéljuk, akkor a rovásírás újra pontosabb lesz a latin-magyar betűsornál - bár sokunknak meg kell majd tanulunk: hol is kell alkalmazni.

5., A jelek alakja tegye lehetővé a betűösszevonások alkalmazását! Szemerey Zsolt e gondolata is helyeselhető. Arra figyelmeztet, hogy az ábécé nem alkotható meg a többhangértékű jelek, ligatúrák elemzése és megértése nélkül, a betűket nem szakíthatjuk ki kapcsolatrendszerükből és történelmükből.

Például a nikolsburgi „ent” azaz „nt” jel betűösszevonás volta és szerkezete csak akkor nyilvánvaló, ha rovásjelekből összeállítottunk tekintjük az énlakai életfák is. Ekkor viszont az „n” és a „t” eddig nem jegyzett (rovásjelként, vagy párhuzamként el nem ismert, például néprajzi) változatait is figyelembe kell vennünk a modern jelsor összeállításakor.

6., Az írás sorvezetése. A Forrai Sándor által is javasolt, kialakult gyakorlatnak megfelelően nem kell kötelezővé tenni a jobbról balra írást. Ilyen szabály soha nem is volt, mindig csak az írástechnológiából (a fára rovásból) és a józan észből következő sorvezetést gyakorolták eleink. Amennyiben tehát a jobbról balra való sorvezetést kötelezően előíránk a papíron is, akkor meghamisítanánk a hagyományokat, mert ellentmondanánk az írástechnológiából fakadó szükségesszerűségnek és a józan észnek is.

A sorvezetés terén mindig voltak kivételek és ellenkező példák is. Szabályunk csak azt fogadhatjuk el, hogy eleink többnyire értelmesen az íráshorizontnak megfelelően döntöttek az írás sorvezetéséről. A székely írástól idegen az a civilizációs ártalomnak is tekinthető szellem, amelyik a használhatóságot feláldozná egy anakronizmusba hajló, flaszterszagú múlttiszteltet oltárán - amelyik egy vélt szabály miatt lemondana az írás tökéletességéről. Ugyanúgy járhatunk a rovásírással is, mint a pécsi középkori székesegyházzal jártunk, amelyet a múlt században az éppen divatos „műemlékvédelmi” elvnek megfelelően teljesen átépítettek és ezáltal elpusztítottak.

A múltban ugyanis - s ennek példái maradtak fenn - a jobbról-balra írás gyakorlata korántsem volt általános. A sopronkőhidai avar sórtartó kétszer megismételt „m”, „us”, „s” („magas ősi sarok”) hieroglif feliratából az egyik jobbról balra, a másik balról jobbra irányul. Mert így az írásjelek nem rontották el a képszerű ábrázolás szimmetriáját s ez a vallásos jellegű ábrázolásnál fontos szempont volt.

A rováspapírcan ugyan jobbról balra írtak, a sor végére érve azonban megfordították a botot, felcserélték a két végét, hogy a következő oldalára is jobbról tudjanak írni. Ez a gyakorlat papíron sohasem adható vissza egyértelműen, mert a bot három dimenziós, a papír meg nem az - ezért elvileg is lehetetlen papíron fenntartani egy botra kitalált sorvezetést. Ennek megfelelően legalább háromféleképpen lehet a rovásbot szöveget papírra

írni: egyrészt kigyózó busztrofedon (ökörszántás) módon, másrészt jobbról balra, harmadsorban pedig balról jobbra való sorvezetéssel. Attól függően, hogy másolás közben hogyan forgatjuk a rovásbotot, vagy hogy a bot és a papír közül melyikhez kívánunk jobban alkalmazkodni.

A fennmaradt rováslelkek egy átmeneti korszakban készültek (a rovásbot hátterbe szorulása és a papír elterjedése idején) s ennek megfelelően ellentmondásos állapotot tükröznek, amelyekre nem lehet a több évezredes jövőt alapozni. Az egyetlen lényeges szempont csak az lehet, hogy az aktuális íráshordozó (a papír és a számítógép) milyen technológiát követel meg most.

A papíron balról jobbra kell írni, mert a friss tintabetéket kézzel el lehet maszatolni. Nem engedhetjük meg azt, hogy a rovásbetűk vetését gyakorló gyermeket a tintás kézelője miatt megszidja az édesanyja - mert akkor önkéntelenül a latin írást fogják jobbnak találni. Nem hagyománytisztelt, hanem ostobaság lenne egy értelmét veszített, sőt károsító vált kötelező érvényű fenntartása. Ha papírra írunk, akkor célszerű balról jobbra írni - mert ez hasznos, ez szép és ez méltó írásmódot eleink tökéletességéhez.

Hasonló a helyzet a szövegszerkesztőkkel is. Bár igaz van Für Zoltánnak, aki szerint héber, vagy arab szövegszerkesztőkkel lehet jobbról balra írni, ez mégsem lehet megoldás. Tömegekhez csak a ma használt szövegszerkesztőkkel lehet eljutni, ezekre kell használni az írást alkotni. Ma, amikor végre megjelentek az európai és amerikai szövegszerkesztők magyar nyelvű változatai, ezeket kell még magyarabbá tenni a rovásjelek befogadásával s nem tűzhetjük ki célként afrikai és ázsiai szoftverek beszerzését. Ez reménytelen, az árral, a szellem, a technikai-kulturális haladással és az ökszerűséggel szemben való fellépés lenne.

7., A magánhangzópárok rövid és hosszú tagjainak jelformája hasonlítson egymásra s a hosszabb hangot a hosszabb vonallal rajzolt jelváltozat jelölje - ahogyan ez a latin-magyar Ő és Ó esetében is van. E megoldások a tanulást és az olvasást jelentősen könnyíték, az írást logikussá tennék a hagyományok megengedhetetlen sérelme nélkül.

8., A mély és magas szótagokban alkalmazandó mássalhangzók mindegyikét szerepeltetni kellene a javasolt jelsorban (pl: „aK” és „eK”). Ezáltal a javasolt jelsor átmeneti állapotot fog képezni a szótagírások és az ábcék között, de megőrzünk egy antik sajátosságot és jobb lehetőséget kínálunk a hangzóugratások írásra (amikor a magánhangzók egy részét el lehet hagyni). A mindennapi, egyszerű íráshasználat számára azonban kidolgozhatunk egy olyan ábcét is, amelyben nincsenek megkülönböztetve a mély és magas hangrendű mássalhangzók s ahol egy hangnak csak egyetlen jelforma felel meg.

9., A központozás jelei legyenek azonosak a latin írásban használatosakkal, ahogyan azokat Forrai Sándor tanár úr is javasolta, legfeljebb stílusukat alakítsuk a rovásjelekéhez. Aki szükségét érzi a régies írásképet utánzásának, az használhat a betűköz helyett két, vagy három egymás fölött lévő pontot, de ne feledjük: ezeket már a történelmi időkben is elhagyták eleink.

10., A rovásjelek feltárt szóértékeli szükségessége a jelváltozatok közötti helyes választáshoz s a javasolt betűsor mellett fel kell tüntetni a jelek szóértékét is. Ha tudjuk, hogy az „f” (Föld) az Éden, az őshaza térképe, akkor különbséget tehetünk az „eredeti” és a „rovásba kényszerített” változatok között. A felismert kép segíti a jel megtanulását és felkelti az érdeklődést a rovásírás iránt. Több eltérő értelmezés esetén ezeket előadásokon kell megvitatni és rangsorolni, végső esetben több feloldási kísérlet is közzölhető. E feloldási kísérletek közül azokat kell előnyben részesíteni, amelyek rendszert alkotnak.

11., A munka szervezetsége a minőséget alapvetően befolyásolhatja, ezért a szervezés tiszteletet érdemlő önálló tudomány, amelynek eredményeit büntetlenül nem hagyhatjuk figyelmen kívül az íráselem során sem.

Használható szervezői eljárás például az ötletroham. E szerint a munkába be kell vonni mindenkit, aki ezzel foglalkozott, vagy foglalkozni tud. Az elhangzó ötletek ugyanis (még a halvaszületettek is) a vita résztvevőiben további ötletek megszületését segíthetik elő s e folyamat - megfelelő szabályozás esetén - végül helyes eredményre vezethet.

A kutatók által felvetett szempontokat listában fel kell sorolni, tisztázni kell fontossági sorrendjüket és egymáshoz való (esetleg ellentmondásos) viszonyukat. Rögzíteni kell az elveket, amelyek alapján az új jelsort és szabályrendszert megalkotjuk. Itt minden lehetséges felvetést meg kell hallgatni és az előterjesztőjének lehetőséget kell adni arra, hogy az álláspontját megvédje. Ezt követően vitát kell rendezni, de a döntést el kell napolni egy következő alkalomra, hogy a vitában elhangzó érveket és ellenérveket minden résztvevő feldolgozhassa.

Bár a jó megoldás nem feltétlenül azonos a legtöbb szavazattal támogatott megoldással, a végső döntéseket mégis szavazással kell meghozni. A szavazást jól elő kell készíteni s nem annyira az emberek, mint inkább az elvek és az értékek közötti súlyozásnak kell szerepet játszania a döntésben, vagy a döntések sorozatában. Nem azt kell vizsgálni, hogy hányan értenek egyet valamilyen megoldással (mert a szavazás csak a szavazók érettségének fokmérője), hanem azt, hogy hány helyes elvnek felel meg a javasolt változat. A kutatók szavazatát is súlyozhatjuk annak megfelelően, hogy hány helyesnek bizonyult elvet javasoltak a munka során.

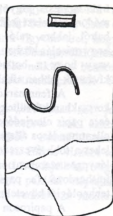
12., Az írásreform hatálya. Az új betűsor megalkotása időszerről feladat, de a megoldás akár néhány évet is várthat magára, mert az írásreformok általában évszázadokra, vagy évezredekre szólnak. Éppen ezért nem fogadható el olyan érvelés, hogy a most készülő betűsor az 1997-es betűsor legyen, a szükséges kiegészítéseket majd a következő években hozzátesszük. Néhány kutató álláspontjával ellentétben úgy gondolom, hogy a reformot nem végezhetjük el több - minőség szerinti - lépcsőben (tehát nem mondhatjuk azt, hogy az ideai ábécé csak félig lesz jó, de majd jövőre kijavítjuk). Amiben megállapodunk és amit közös eredményként közzétesztünk, annak a ma elérhető legtökéletesebbnek kell lennie. A feladat szakaszolása inkább mennyiségi szempontok szerint történhet, például az új jelsorozat számítógépes változtatának kialakítását elhalaszthatjuk későbbre. A munkaközi anyagokat azonban addig is világosan el kell határolni a végleges eredménytől. Az új betűsort a tökéletességre törekedve az évezredek számára kell megalkotni.

13., Helyesírási szabályok. Szükség lehet egy nyelvészek által összeállítandó új helyesírási szótárra, mert a rovásírással írt szavak nem feltétlenül követik a latin-magyar írás betűrendjét. Ilyen eltérésre ad lehetőséget a zárt „c” hang jelölése a rovásírásban. Hasonló problémákat vehet fel az idegen szavak (például Shakespeare, New-York stb) leírása is, ahol a kiejtés szerinti írásra kell törekednünk, mert a székely írás tökéletes hangrögzítő írás s nem szükséges átvenni az angol írás szokásait, a hang rögzítésére képtelen állapotából fakadó szörnyű megoldásokat.

14., A róható, kapitális és kurzív jelváltozatok után össze kell állítani a hieroglif, a rövidítéses (kihagyásos) és ligatúras írás szabályait és jelsorát is.

„ak” (patak)

„ü” (ügy „folyó”)

„s” „d”

„s” „gy”

Rovásjelekkel összevethető népi képlek
veleméri rajzos sindűkön (tetőcserepeken) a
Sindűmúzeum anyagából
Velemér, Fő utca 7., tel: (94) 444-314

A Nap Fiai alapítvány 1992 óta rendez frástörténeti, őstörténeti, mitológiai, régészeti, néprajzi, népzenei és hasonló témákkal foglalkozó előadásorozatot a legismertebb előadók: Badiny Jós Ferenc, Bakay Kornél, Dúcz László, Erdélyi István, Erdy Miklós, Forrai Sándor, Karalyos Szénási Gyula, Kiss Dénes, Kiszely István, Köhalmi Katalin, Libisch Győző, Lőrincz Ibolya, Ludvig Rezső, Makoldi Sándor, Muzsnai László, Pap Gábor, Püspöki Nagy Péter, Pesti József, Simon Péter, Sebestyén László, Süpek Ottó, Szekeres István, Szelestey László, Tólos Géza, Varga Géza, Vavrincez Béla, Veres Péter, Vékony Gábor és mások részvételével. Helyszíne általában a Budapest XII. Kerületi Önkormányzat (Böszörményi út 23.) által biztosított tanácsterem, időpontja (a nyári szünet kivételével) minden hónap első szombatján 16 óra. Belépődíj nincs, a hirdetések és hasonló kiadások fedezésére támogatást elfogadunk. A helyszínen máshol be nem szerezhető irodalom vásárolható, például a sorozat többi kötete és füzetei is (a bolti árál kedvezményesebben). Telefon: 246-3127.

a anya		gy Egy		n nagy		t tengely	
á		h hal		ny nyugat		aty atya	
b Bél/belső		i Isten		o oldal		ety Etele?	
c celőke		í		ó		u ust(üst)	
cs csap		j jó		ö		ú	
d Duna		vég ak patak?		ő		ü üdő ü ügy	
e		ek kebel?		p pihe		ű ű	
é ég		l ló		r rét		v vas	
f Föld		ly lyuk		s sarok		z zúg	
g ég		m magas		sz szár		zs zsendül	

A székely-magyar rovásírás mai használatra javasolt betűsora
az egykori képjel-előzmények feltételezett hieroglif értékeivel
(Varga Géza, 1996.)

  „gy”	 „us”	 „t”	 „n”
--	---	--	--

Az énlakai unitárius templom rovásírásos mennyezet-kazettája s a rovásjelekből összeállított, virághoz hasonló égisz fák (Tejút-szimbólumok) feloldása. Lenn, jobbra a megfajtást lehetővé tevő nikolsburgi „nt” rovásligatúra (betűösszevonás), amelyet jobbról balra „nt”-nek, balról jobbra pedig „tn”-nek (ten-nek) kell olvasni.

„nt”